

บทที่ ๔

กลวิธีการเล่าเรื่องในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

กลวิธีการเล่าเรื่องนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้งานเขียนนั้น ๆ มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น โดยหากผู้เขียนเล่าเรื่องอย่างมีชั้นเชิงและมีลีลาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้อ่านก็จะเกิดความเข้าใจและมีความสนใจในงานเขียนนั้นเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังทำให้ผู้อ่านสามารถรับสารที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้ดียิ่งขึ้นด้วย

ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีที่หลากหลายในการเล่าเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านได้รับทั้งสารประโยชน์และความบันเทิงไปควบคู่กัน ทั้งยังแสดงออกถึงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อีกด้วย ในบทนี้ผู้วิจัยจะขอพิจารณากลวิธีการเล่าเรื่องที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชใช้ในการเขียนงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของท่าน เฉพาะกลวิธีการเล่าเรื่องที่มีลักษณะโดดเด่นเท่านั้น โดยขอจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ

๔.๒ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความบันเทิง

๔.๓ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อแสดงทรรศนะ

๔.๑ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ

กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจนับได้ว่าเป็นหัวใจของงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ เพราะโดยพื้นฐานของงานเขียนประเภทนี้ย่อมนำเสนอความรู้แก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงขอจำแนกกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๔.๑.๑ กลวิธีการให้ความรู้แก่ผู้อ่านโดยวิธีการแปลศัพท์ต่างประเทศ

๔.๑.๒ กลวิธีการสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านโดยวิธีการเปรียบเทียบ

๔.๑.๑ กลวิธีการให้ความรู้แก่ผู้อ่านโดยวิธีการแปลศัพท์ต่างประเทศ

ในงานเขียนเชิงวิชาการ บางครั้งจะมีการใช้คำศัพท์ต่างประเทศแทรกปนอยู่ในเนื้อหา เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่งานเขียน และเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านเพราะเป็นการทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ในวงคำศัพท์ทางวิชาการแขนงต่าง ๆ ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชนั้นก็ปรากฏการใช้ภาษาในลักษณะนี้เช่นกัน และเมื่อผู้เขียนยก

คำศัพท์ต่างประเทศนั้นมาแล้ว ผู้เขียนก็จะอธิบายคำศัพท์เป็นภาษาไทยด้วยทุกครั้ง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้อ่านทุกระดับชั้น

ลักษณะการใช้คำต่างประเทศในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ปราโมชนั้น ผู้วิจัยขอจำแนกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

๔.๑.๑.๑ การเขียนคำภาษาต่างประเทศแล้วแปลความเป็นภาษาไทย

๔.๑.๑.๒ การเขียนคำไทยแล้วแปลความเป็นภาษาต่างประเทศ

๔.๑.๑.๑ การเขียนคำภาษาต่างประเทศแล้วแปลความเป็นภาษาไทย

การเขียนคำภาษาต่างประเทศแล้วแปลความนี้ เป็นการที่ผู้เขียนยกคำศัพท์ภาษาต่างประเทศขึ้นมาแล้วแปลเป็นภาษาไทยด้วยคำง่าย ๆ เพื่อให้ความกระจ่างแก่ผู้อ่าน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวและเข้าใจความหมายของคำศัพท์นั้น ๆ ได้โดยง่าย โดยผู้อ่านสามารถพบได้ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของท่านแทบทุกเรื่อง และโดยส่วนใหญ่แล้วการยกคำศัพท์ภาษาต่างประเทศแล้วแปลความนี้จะเป็นการแปลศัพท์อย่างตรงตัว เช่น ในเรื่อง “โครงกระดูกในตู้” เมื่อผู้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่ง ไว้ว่า

“ พระราชทรัพย์ที่จ่ายออกไปเพื่อทำนุบำรุงพระศาสนานั้น ถ้าจะเรียกเป็นภาษาอังกฤษก็เห็นจะต้องเรียกว่าเป็น *Non – productive Expenditure* คือ **รายจ่ายที่ไม่เกิดผลในทางวัตถุ** ถึงแม้ว่าจะเกิดผลอย่างยิ่งในทางคุณค่าทางใจ ”

(โครงกระดูกในตู้ หน้า ๒๖)

ผู้เขียนได้แปลศัพท์ “Non – productive Expenditure” อย่างตรงตัว เพราะ คำว่า Expenditure มีความหมายว่า “an amount of money spend” (Oxford advanced learner's dictionary, p.406) แปลได้ว่า “รายจ่าย” ส่วน Productive นั้นมีความหมายว่า “making goods or growing crops” (Oxford advanced learner's dictionary, p.930) แปลได้ว่า “เกิดผลทางวัตถุ” Non – Productive จึงแปลได้ว่า “ไม่เกิดผลทางวัตถุ” ดังนั้นการแปลศัพท์ดังกล่าวจึงเป็นการแปลอย่างตรงตัว หรืออีกในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึง

นโยบายของลัทธิจักรวรรดินิยมอังกฤษไว้ก็ได้มีการแปลคำศัพท์อย่างตรง ๆ เช่นกัน โดยผู้เขียนกล่าวว่

“ นโยบายของอังกฤษในการแสวงหาและปกครอง
อาณานิคมนั้นก็เป็นดังที่ทราบกันอยู่แล้วในภาษาอังกฤษ
ว่ *Divide and Rule คือแบ่งแยกแล้วเข้าปกครอง* ”

(โครงกระดูกในตู้ หน้า ๕๕)

คำว่า “Divide” นั้นมีความหมายว่ “to separate or make sth separate into parts” (Oxford advanced learner's dictionary, p.340) แปลได้ว่ “การแบ่ง” ส่วนคำว่า “Rule” นั้นมีความหมายว่ “the government of a country or control of a group of people by a particular person, group or system” (Oxford advanced learner's dictionary, p.1031) แปลได้ว่ “การปกครองควบคุม” การที่ผู้เขียนแปลศัพท์นี้ว่ “แบ่งแยกแล้วเข้าปกครอง” จึงเป็นการแปลอย่างตรงตัวอีกเช่นกัน

ในเรื่อง “จากญี่ปุ่น” ก็ปรากฏการใช้ภาษาในลักษณะนี้ เช่นกัน แต่พบไม่มากนัก เช่น ตอนที่ผู้เขียนกล่าวชื่นชมคนญี่ปุ่นที่มีความสำรวมมาก ทั้งเรื่องอาหารการกิน เครื่องแต่งกาย อิริยาบถและการควบคุมอารมณ์จนเป็นที่ยกย่องของชาวตะวันตก ผู้เขียนกล่าวว่

“ลัทธิเซนได้มีอิทธิพลอย่างมากเหนือชีวิต
และศิลปะของญี่ปุ่น ในด้านสุนทรียภาพอันเต็มไปด้ว
ความสำรวมยิ่ง...ทั้งหมดนี้ทำให้ญี่ปุ่นเป็นผู้ที่ฝรั่งเรียกว่
มี *Taste หรือรสนิยมสูง*”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๗๗)

คำว่า “Taste” มีความหมายว่ “a person's ability to choose things that people recognize as being of good quality or appropriate” (Oxford advanced learner's dictionary, p.1226) ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า “รสนิยม” ของไทย การแปลศัพท์ดังกล่าวจึงเป็นการแปลอย่างตรงตัวอีกเช่นกัน หรือในอีกตอนหนึ่งผู้เขียนก็ได้กล่าวชื่นชมชาวญี่ปุ่นไว้ว่

“เรื่องของญี่ปุ่นที่เล่ามาในบทนี้เป็นเรื่องที่ฝรั่งเรียกว่า Success Story หรือนิยายแห่งความสำเร็จ ชาติเล็ก ๆ ชาติหนึ่งที่ล้มหลังสามารถถีบตัวขึ้นไปเป็นมหาอำนาจได้ในเวลาเพียง ๕๐ ปี”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๑๖๐)

คำว่า “Success” มีความหมายว่า “the fact that you have achieved sth that you want and have been trying to do or get” (Oxford advanced learner's dictionary, p.1197) ในภาษาไทยใช้คำว่า “ความสำเร็จ” ส่วนคำว่า “Story” มีความหมายว่า “a description of events and people that the writer or speaker has invented in order to entertain people” (Oxford advanced learner's dictionary, p.1180) ในภาษาไทยคำว่า “นิยาย” การที่ผู้เขียนแปลคำว่า “Success Story” ว่า “นิยายแห่งความสำเร็จ” ก็เป็นการแปลคำศัพท์ที่ตรงตัวและตรงความหมายเช่นเดียวกัน

ในเรื่อง “ยิว” ก็มีการยกคำภาษาต่างประเทศแล้วแปลความเช่นกัน เช่นตอนที่ผู้เขียนเล่าถึงประเพณี Passover ของชาวยิว ผู้เขียนกล่าวว่า

“นักชดถุชนี้ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Passover แปลว่าการผ่านออกมา (จากความเป็นทาส)”

(ยิว, หน้า ๓๕)

คำว่า Passover นี้มีลักษณะคล้ายกับคำประสมของไทย คือ เกิดจากการนำคำมูล ๒ คำมาผสมเป็นคำใหม่ โดยที่คำว่า “Pass” มีความหมายว่า “to move past or to the other side of sb/sth” (Oxford advanced learner's dictionary, p.851) ซึ่งพอจะแปลได้ว่า “การข้ามผ่าน” ส่วนคำว่า “Over” นั้นมีความหมายว่า “from one side of sth to the other; across sth” (Oxford advanced learner's dictionary, p.831) ซึ่งพอจะแปลได้ว่า “จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง”

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า Passover แล้ว คำ ๆ นี้ น่าจะมีความหมายว่าการข้ามผ่านจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งตามพระคัมภีร์ไบเบิลฉบับของยิวระบุว่าโมเซได้พาทาสชาวยิวออกจากอียิปต์ โดยการข้ามทะเลแดงและทะเลทรายซีนายไปยังดินแดนของพระเจ้าที่เมืองเยรูซาเล็ม แต่ผู้เขียนกลับแสดงทรรศนะว่า Passover เป็นการก้าวข้ามผ่านพ้นจากความเป็นทาส ซึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน อย่างไรก็ตามการให้

ความหมายของคำว่า Passover ของผู้เขียน ก็ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเหตุการณ์ และสามารถเข้าใจได้โดยง่ายด้วยเช่นกัน

ลักษณะการแปลศัพท์อย่างตรงตัวนี้ยังมีปรากฏพบในเรื่อง “ยิว” อีก เช่นตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึง Storm Troopers ของกองทัพนาซีเยอรมัน ผู้เขียนกล่าวว่า

“อีกหนึ่งปีต่อมา ดร.เอริก เคลาสเนอร์ ประธาน
แห่งองค์การกิจกรรมคาทอลิกในเยอรมนีได้ถูกทหารแห่ง
พรรคนาซีของฮิตเลอร์ เรียกว่า *Storm Troopers* (ซึ่งเห็น
จะพอแปลเป็นไทยได้ว่า “วายุเสนา”) ฆ่าตาย”

(ยิว, หน้า ๒๖๔)

ผู้เขียนแปลคำว่า Storm Troopers อย่างตรงตัว เพราะ Storm นั้นมีความหมายว่า “very bad weather with strong winds and rain, and often thunder and lighting” (Oxford advanced learner's dictionary, p.1180) ซึ่งตรงกับคำว่า “พายุ” หรือ “วายุ” ของไทย ส่วนคำว่า “Trooper” นั้นมีความหมายว่า “a soldier of low rank in the part of an army that uses tanks or horses” (Oxford advanced learner's dictionary, p.1282) ซึ่งก็พอจะแปลได้ว่า “กองทหาร” หรือ “เสนา” คำว่า “วายุเสนา” จึงแปลคำว่า “Storm Trooper” ได้อย่างตรงตัว ซึ่งผู้เขียนได้สรรคำมาอธิบายศัพท์เพื่อให้ความหมายที่ไพเราะขึ้น

นอกจากนี้ยังสามารถเห็นการที่ผู้เขียนตกแต่งถ้อยคำให้มีความไพเราะเพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย

สำหรับเรื่อง “ฝรั่งเศสกินา” นี้เองด้วยมีเนื้อหาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับทวีปยุโรปยุคกลาง ผู้เขียนจึงมีการใช้คำศัพท์ภาษายุโรปค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ และภาษาละติน ตัวอย่างการยกศัพท์ภาษาอังกฤษแล้วให้ความหมาย เช่น ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงระบอบฟิวดัลลิสม์ในประเทศอังกฤษไว้ตอนหนึ่งว่า

“เขตนี้ในภาษาอังกฤษเรียก *Manor* แปลว่า
คฤหาสน์ ทั้งนี้เพราะเจ้าที่ย่อมอาศัยอยู่ในคฤหาสน์
ที่ใหญ่โตกว่าคนอื่นในเขตนั่น”

(ฝรั่งเศสกินา, หน้า ๗๒)

คำว่า “Manor” มีความหมายว่า “a large country house surrounded by land that belongs to it” (Oxford advanced learner's dictionary, p.719) ซึ่งการที่ผู้เขียนแปลคำนี้ไว้ว่า “คฤหาสน์” ก็นับได้ว่าเป็นการแปลความที่ให้ความหมายชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย

สำหรับคำศัพท์ภาษาละตินนั้น โดยส่วนมากแล้วก็จะปรากฏในตอนต้นเรื่อง เพราะเป็นการกล่าวถึงระบอบฟิวดัลลิสต์ในยุคอาณาจักรโรมัน ตัวอย่างเช่น

“ความสัมพันธ์อันเกี่ยวกับบุคคลนั้นภาษาละติน เรียกว่า *Patrocinium* **พอจะแปลคร่าว ๆ ว่า อุปการธรรม**”
(ฝรั่งศึกษานา, หน้า ๒๕)

“การทำบุญเปล่า ๆ ไม่มีผลประโยชน์อันใดตอบแทน ภาษาละตินเรียกว่า *perliberam elemosynam* **หรือทานกิจอันเป็นเสรี**”
(ฝรั่งศึกษานา, หน้า ๔๘)

“ในสมัยก่อนพวกนอร์มันเข้ามาครองอังกฤษนั้น ปรากฏตามกฎหมายของพระเจ้าคะนุต...ว่าคดีแผ่นดินที่ต้องขึ้นศาลหลวงได้แก่ *Munf – bryce, Ham – scone, Fors – tal, Flymena – fymoe* และ *Fydr – wite* **ฟังดูแล้วก็ตื่นเต้นดี แปลเป็นไทยแล้วก็ได้แก่...การทำลายความสงบของพระเจ้าแผ่นดิน บุกรุก ชุมคอยทำร้ายผู้อื่น รับผู้ร้าย...เข้าไว้ในความคุ้มครองและหนีหมายเกณฑ์ทหาร**”
(ฝรั่งศึกษานา, หน้า ๑๑๑)

ผู้เขียนได้แปลคำศัพท์ภาษาละตินให้เป็นภาษาไทยที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และมีประโยชน์เป็นอย่างมากต่อผู้อ่านเพราะทำให้ผู้อ่านได้พบเห็นคำศัพท์ละตินที่ไม่ค่อยได้พบเห็นมากเท่าไรนักในงานเขียนอื่นๆ

การแปลคำศัพท์ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยที่ปรากฏในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชจึงเป็นวิธีการให้ความรู้แก่ผู้อ่าน เพราะนอกจากผู้อ่านจะได้รับความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์แล้ว ผู้อ่านยังได้รับความรู้เกี่ยวกับคำต่างประเทศด้วยการแปลคำภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยของผู้เขียน นอกจากนี้คำศัพท์บางคำผู้เขียนยังได้ให้คำแปลเป็นภาษาไทยที่มีความไพเราะ อันเป็นการแสดงออกถึงความเปี่ยมพรสวรรค์ทางภาษาของผู้เขียนได้อย่างชัดเจน

๔.๑.๑.๒ การเขียนคำไทยแล้วแปลความเป็นภาษาต่างประเทศ

การเขียนคำไทยแล้วแปลความเป็นภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จำแนกได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๔.๑.๑.๒.๑ การให้ความรู้โดยใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

๔.๑.๑.๒.๒ การให้ความหมายคำภาษาต่างประเทศ

๔.๑.๑.๒.๑ การให้ความรู้โดยใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

การใช้ภาษาในลักษณะนี้เป็นการที่ผู้เขียนเขียนทับศัพท์คำภาษาต่างประเทศแล้วจึงเขียนคำศัพท์นั้นด้วยภาษาอังกฤษไว้ในวงเล็บข้างท้าย ซึ่งสามารถพบได้ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชแทบทุกเรื่อง โดยส่วนมากแล้วผู้เขียนจะใช้ภาษาลักษณะนี้ในการเขียนชื่อเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ เช่น ชื่อคนหรือชื่อเมือง ตัวอย่างเช่น

“ นายโรเบิร์ต น็อกส์คนนี้ได้เป็นทหารซีปาย
(*Sepoy*) อยู่ในอินเดีย”

(โครงกระดูกในตู้ หน้า ๕๕ – ๕๖)

“ พระราชาคณะชั้นเจ้าคณะมณฑล หรือที่ฝรั่ง
เรียกว่าบิชอป (*Bishop*) เป็นผู้มีอำนาจปกครองเขต
ขึ้นตรงต่อสมเด็จพระราชาคณะชั้นอาร์ชบิชอป (*Archbishop*)
อีกต่อหนึ่ง”

(ฝรั่งศักดิ์นา, หน้า ๓๗)

“ขุนนางฝรั่งเศสมีโบราณที่มีอำนาจเหนือเขตแคว้น
ใหญ่บ้างเล็กบ้าง จึงมีบรรดาศักดิ์เป็น ดยุค (Duke)
บารอน (Baron) บ้าง หรือมิฉะนั้นก็เป็น เคาต์ (Count)”
(ฝรั่งเศสศึกษา, หน้า ๓๙)

“ในที่สุดพระเจ้าแผ่นดินและขุนนางก็วิวาทกัน
ขุนนางพวกมากกว่าก็จับพระเจ้าจอห์นลงพระนามใน
ธรรมนูญให้สิทธิแก่ขุนนางที่เรียกว่า แม็กนาคาร์ตา
(Magna Carta)”
(ฝรั่งเศสศึกษา, หน้า ๕๐)

“กงสุลฝรั่งเศสคนนี้ชื่อ เมอสิเออร์ ฮาส (Haas)
เป็นคนที่ออกจะวุ่นวายอยู่...กับผู้ช่วยอีกคนหนึ่งชื่อนาย
บ็องวิลแล็ง (Bonvillein)”
(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๓๗ – ๑๓๘)

“รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียก็ส่งข่าวและหลักฐาน
เหล่านั้นต่อไปยังรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอน ในเวลานั้น
นายกรัฐมนตรีของอังกฤษคือ ลอร์ด ซอลสเบอรี (Lord Salisbury)”
(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๔๑)

“วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ เรือกลไฟอังกฤษ
ลำหนึ่งชื่อ แอสลีย์ เอเดน (Ashley Eden) ก็เข้าจอดเทียบ
ยังหาดทรายริมแม่น้ำกรุงมณฑล”
(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๕๐)

“ชาวกรีกในสมัยโบราณเมื่อสามพันกว่าปีมาแล้ว
นั้น มีอยู่สามชนิด คือ พวกอีโอลิค (Aeolic) พวกโยนิค
(Jonic) และ โคริก (Doric)”
(ยิว, หน้า ๗๕)

“คำว่าครูเสด (Crusade) นั้นมาจากภาษาละตินว่า Cruciare แปลว่า ทำเครื่องหมายเป็นรูปไม้กางเขน”

(ยิว, หน้า ๑๔๓)

“ระยะทางซึ่งกองทัพครูเสดเดินผ่านไปยังปาเลสไตน์
นั้นมีดินแดนซึ่งเป็นประเทศกรีซและตุรกีในปัจจุบันรวมอยู่ด้วย
ดินแดนนั้นอยู่ในอาณาจักรซึ่งเรียกว่าไบแซนติอุม (Byzantium)
อันเคยเป็นส่วนหนึ่งของมหาอาณาจักรโรมัน แล้วแยกออกมา
เป็นเอกเทศ”

(ยิว, หน้า ๑๔๕)

จากตัวอย่างการใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่าผู้อ่านสามารถได้รับประโยชน์จากงานเขียนนี้เป็นอย่างมาก เพราะผู้อ่านสามารถนำ คำศัพท์ที่ผู้เขียนให้ไว้ไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในงานเขียนเชิงวิชาการ และเป็นลักษณะเด่นในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชอีกลักษณะหนึ่ง

การเขียนทับศัพท์คำภาษาต่างประเทศเป็น ภาษาไทยแล้วแปลความดังกล่าวนับว่าเป็นลักษณะเด่นทางการใช้ภาษาอีกหนึ่งในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ทางด้านความรู้ เกี่ยวกับคำศัพท์สำคัญต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้อ่านสามารถนำคำศัพท์เหล่านั้นไปค้นคว้า หรืออ้างอิงในเชิงวิชาการได้ ทำให้งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชนี้ มีความโดดเด่นในฐานะงานเขียนที่ให้ความรู้ได้เป็นอย่างดี

๔.๑.๑.๒.๒ การให้ความหมายคำภาษาต่างประเทศ

การใช้ภาษาในลักษณะนี้เป็นการใช้ที่ผู้เขียน ยกคำศัพท์ไทยมาแล้วแปลเป็นภาษาต่างประเทศ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการให้ความรู้ ทางด้านคำศัพท์แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสร้างความกระจำให้แก่ผู้อ่านได้อีกด้วย เช่นตัวอย่างในเรื่องโครงกระดูกในตู้ ผู้เขียนได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“สำหรับ อัตตา (Ego) ของผู้เขียนเรื่องนี้ และทำให้
รู้สึกว่ามี เอกลักษณ์ (Identity) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับ
คนไทยอีกหลายล้านคน ”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๒๒)

ผู้เขียนได้เลือกที่จะแปลคำว่า Ego ด้วยคำว่า
“อัตตา” อันเป็นคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาซึ่งหมายความว่า “ตัวตน” ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะ
ผู้เขียนคาดคิดว่าผู้อ่านชาวไทยที่ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาจะเข้าใจความหมายของคำว่า
“อัตตา” ได้อย่างชัดเจน โดยไม่ต้องมีคำอธิบายอื่นใด ซึ่งนับว่าเป็นการเลือกสรรคำที่เหมาะสมเป็น
อย่างยิ่ง ส่วนการแปลคำว่า Identity นั้นผู้เขียนใช้คำว่า “เอกลักษณ์” ซึ่งเป็นการแปลศัพท์ตรง ๆ
จึงให้ความหมายแก่ผู้อ่านที่ชัดเจนด้วยเช่นกัน

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นตอนที่ผู้เขียนบรรยาย
พระอุปนิสัยของกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ซึ่งท่านกล่าวไว้ว่า

“ ความเป็นตัวของตัวเอง ความมีเกียรติตาม
ธรรมชาติ ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Natural Dignity ดูเหมือน
จะลงมาจากสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี มากอยู่ ”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๑๙)

เมื่อพิจารณาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษแล้วก็จะ
พบว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้แปลคำศัพท์นั้นอย่างตรงตัว เพราะคำว่า “Natural”
แปลว่า “ธรรมชาติ” ส่วนคำว่า “Dignity” นั้นก็แปลว่า “ความมีเกียรติ” ดังนั้น Natural Dignity
จึงมีความหมายว่า “ความมีเกียรติตามธรรมชาติ” ซึ่งเป็นการให้ความรู้ด้านคำศัพท์แก่ผู้อ่านได้
เป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องอื่น ๆ ก็ปรากฏการใช้ภาษาในลักษณะนี้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องจากญี่ปุ่น

“พวกเมืองโจชูได้ใช้ปืนในบ้อมแถวฮอนชูตะวันตก
ยิงเรือฝรั่งที่แล่นผ่าน ช่องแคบจากทะเลชั้นใน (Inland Sea)
ของญี่ปุ่นไปออกมหาสมุทร”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๑๓๔)

“ระบอบการปกครองญี่ปุ่นในรัชสมัยพระเจ้าเมจิ
นั้นต้องเรียกว่าเป็นการปกครองโดยหมู่คณะหรือคณาธิปไตย
(*Oligarchy*) โดยแท้ ”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๑๔๔)

“ขณะนั้นสันนิบาตประชาชาติ (League of Nations)
ยังมีอยู่ที่สหรัฐอเมริกาและสันนิบาตประชาชาติก็ดำเนินการ
กระทำของญี่ปุ่น”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๑๗๙)

ตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องพม่าเสียเมือง

“เมืองอมรปุระนั้นตั้งอยู่ริมน้ำ มีเรือกลไฟจักรข้าง
ของบริษัทฝรั่งที่แย่งกันชื่อบริษัทเดินเรืออิรวดี (The Irra-
waddy Flotilla Company) เดินขึ้นล่องอยู่บ่อย ๆ”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๕)

“สังคมพม่ากับสังคมไทยในสมัยโบราณนั้นมี
ลักษณะอย่างเดียวกัน จะบัญญัติศัพท์ขึ้นเรียกก็เห็น
จะต้องเรียกว่าเป็น “สังคมหวงห้าม” (*Prohibitive Society*)”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๒๗)

“มีสุภาษิตอังกฤษอยู่บทหนึ่งซึ่งพอจะแปลเป็นไทย
ได้เนื้อความว่า “ประชาชนเป็นอย่างไรก็ได้รัฐบาลอย่าง
นั้น” (*A People deserves its own government*)”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๘๓)

ตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องฝรั่งเศสัคดินา

“หลังจากที่ได้มีนายทหารตั้งตัวขึ้นเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
หรือผู้เผด็จการ (Imperator) ใช้อำนาจเข้มแข็งอยู่พักหนึ่ง
จักรพรรดิที่สืบตระกูลกันต่อมาก็เสื่อมลงทุกที”

(ฝรั่งเศสัคดินา, หน้า ๒๓)

“แต่ละเขตแคว้นก็มีขุนนางครองอำนาจเป็นอิสระ
ที่จะบังคับบัญชาราษฎรในเขตแคว้นของตนโดยสมบูรณ์
คงมีความสัมพันธ์ต่อรัฐหรือพระเจ้าแผ่นดินในฐานะข้าขอบ
ขันทสิมา (Vassal) เท่านั้น”

(ฝรั่งคดีนา, หน้า ๓๙)

“พระเจ้าแผ่นดินจะเรียกความช่วยเหลือเป็นเงิน
จากข้าแผ่นดินโดยไม่ปรึกษาขอความเห็นชอบจากแผ่นดิน
(Realm) มิได้”

(ฝรั่งคดีนา, หน้า ๕๑)

ตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องยิว

“คัมภีร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของพระคัมภีร์ไบเบิลใน
ปัจจุบันเรียกว่าพระคัมภีร์เก่า (Old Testament)”

(ยิว, หน้า ๕๗)

“อำนาจ...(ที่) เกิดขึ้น...จากความเคารพนับถือ
และศรัทธาของปวงชน ไม่มีกำลังอย่างใดคอยบังคับ
อำนาจอย่างนี้เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Charismatic
Power”

(ยิว, หน้า ๕๙)

“เซเวรสได้ยกทัพใหญ่มีทหาร ๓๕,๐๐๐ คน มาถึง
ยูเดียและเริ่มใช้วิธีสงครามแบบที่เรียกกันในปัจจุบันว่า
สงครามเบ็ดเสร็จ (Total Warfare) เป็นครั้งแรกใน
ประวัติศาสตร์ของโลก”

(ยิว, หน้า ๑๑๘)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้ให้ความรู้
ทางด้านคำศัพท์ภาษาต่างประเทศให้แก่ผู้อ่านเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้เรื่อง
คำศัพท์ภาษาต่างประเทศให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้อ่านยังสามารถนำคำศัพท์
ภาษาต่างประเทศที่ผู้เขียนให้ไว้ไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าในระดับสูงต่อไป

๔.๑.๑.๓ การเขียนทับศัพท์คำภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยแล้ว แปลความ

การเขียนทับศัพท์คำภาษาต่างประเทศ จะใช้กับคำศัพท์
ภาษาต่างประเทศที่ไม่สามารถเขียนตัวอักษรโรมันได้ ผู้เขียนจึงต้องเขียนทับศัพท์ด้วย
ภาษาไทย แล้วจึงแปลความหมายให้ผู้อ่านรับทราบ การใช้ภาษาลักษณะนี้ปรากฏในเรื่อง
ฉากญี่ปุ่น และยิว เป็นจำนวนมาก

ตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องฉากญี่ปุ่น

“พระเจ้าจิมมุนั้นมีพระชนมายุถึง ๑๒๗ ปี จึงได้สวรรคต
พระนามจิมมุนั้นแปลว่า สุรเทพ”

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๒๔)

“เจ้าโอซาซากิจึงได้เสวยราชย์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงพระนามรัชกาลว่า พระเจ้านินโตกุ แปลว่า พระ
กรุณาธิคุณ”

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๒๕)

“(พระเจ้าเมอิจิ) ได้ทรงเปลี่ยนนามเมืองเอโดะเป็น
เมืองโตเกียว หรือโตเกียว แปลว่า “ราชธานีตะวันออก””

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๑๓๗)

ตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องยิว

“อิวิรม แปลว่า ผู้ที่ได้ข้ามไปแล้ว หรือแปล
ว่าคนทีมาจากฟากข้างโน้น”

(ยิว, หน้า ๒๐)

“ระบอบการปกครองนั้นเรียกเป็นภาษาฮีบรูว่า
ซอพติม ซึ่งพอจะแปลเป็นไทยได้ว่า ผู้พิพากษาหรือ
ตุลาการ”

(ยิว, หน้า ๓๘ – ๓๙)

“กองทัพประชาชนของยิวครั้งนั้นได้ชื่อว่า “มักกะบี”
เป็นภาษาฮีบรูแปลว่า ค้อน”

(ยิว, หน้า ๙๑)

“ฟาริสี แปลเป็นไทยว่า “ผู้แยก” (ออกจากหมู่
คณะเดิม) พวกนี้ไม่นิยมวัฒนธรรมกรีก”

(ยิว, หน้า ๙๗)

“ฝรั่งที่ทำงานให้ยิวในวันชะบาโตนี้ ยิวเรียกว่า “ชะบาโต
กอย” แปลว่า “ฝรั่งวันพระ” ”

(ยิว, หน้า ๒๐๔)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้เขียนคำทับศัพท์
ภาษาญี่ปุ่นหรือภาษาฮีบรูพร้อมทั้งอธิบายคำศัพท์เหล่านั้นให้เป็นภาษาไทยที่มีความเข้าใจง่าย
และจะเห็นว่าบางคำนั้นผู้เขียนได้แปลความเป็นภาษาไทยที่ไพเราะสละสลวย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
ผู้เขียนได้มีการสรรคำมาใช้ในการแปลศัพท์ต่างประเทศเหล่านั้นด้วย

การใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวนอกจากจะสามารถทำให้ผู้อ่าน
เข้าใจในเรื่องราวได้เป็นอย่างดีแล้ว ผู้อ่านยังได้รับความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ต่าง ๆ อีกด้วย
นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้เขียนในการแปลคำศัพท์นั้น ๆ ออกมา
เป็นภาษาที่ง่าย และยังแสดงให้เห็นถึงความรู้ของผู้เขียนที่มีต่อคำศัพท์เหล่านั้นได้อย่างประจักษ์
ชัดอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้ว กลวิธีการให้ความรู้แก่ผู้อ่านโดยการให้ความรู้
ภาษาต่างประเทศเป็นกลวิธีที่สำคัญในการส่งเสริมความเป็นงานเขียนที่ให้สาระความรู้อันเป็น
ประโยชน์แก่ผู้อ่าน เพราะผู้เขียนได้ให้คำศัพท์ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์ใน
ประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งคำแปลที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ซึ่งผู้อ่านสามารถนำคำศัพท์
ภาษาต่างประเทศที่ผู้เขียนกล่าวถึงในงานเขียนนี้ไปใช้ในการอ้างอิง หรือศึกษาค้นคว้าในระดับสูง
ต่อไปได้

๔.๑.๒ กลวิธีการสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านโดยวิธีการเปรียบเทียบ

กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านโดยวิธีการเปรียบเทียบ เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องอีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช กลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีสำคัญในการทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเนื้อหาของงานเขียนชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญมากในงานเขียนเชิงวิชาการ ทั้งยังแสดงออกถึงทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ของผู้เขียนได้อีกด้วย

การเปรียบเทียบเป็นวิธีการสำคัญวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น เพราะเป็นการพิจารณาลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันระหว่างเรื่องราว และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการเปรียบเทียบเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านออกเป็น ๓ วิธีการสำคัญ ได้แก่

๔.๑.๒.๑ การเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งกับอีกเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์

๔.๑.๒.๒ การเปรียบเทียบโดยอาศัยบริบทของสังคมไทย

๔.๑.๒.๓ การเปรียบเทียบเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญกับเรื่องในวรรณคดีไทย

๔.๑.๒.๑ การเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งกับอีกเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์

การเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งว่าเหมือนกับอีกเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์นับได้ว่าเป็นการทำให้ผู้อ่านเห็นถึงลักษณะร่วมกันทางประวัติศาสตร์ การเปรียบเทียบนี้มีทั้งเปรียบเทียบเหมือนและเปรียบเทียบต่างทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติของโลกที่ประวัติศาสตร์สามารถเกิดซ้ำรอยได้เสมอ และยังทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในเรื่อง “กฤษฎาภินิหารอันนับว่ามีได้” ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงความขัดแย้งทางความคิดระหว่างสมเด็จพระมหาธรรมราชาและสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ผู้เขียนได้เปรียบเทียบเหตุการณ์ดังกล่าวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้เขียนกล่าวว่า

“ปัญหาของพระมหารัชมหาราชากับพระนเรศวรเป็นเจ้า
...เป็นปัญหาความแตกต่างระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่
ซึ่งมีอยู่เสมอมา เคยมีอีกครั้งหนึ่งระหว่างพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์และกลับมามีขึ้นใหม่อีกในปัจจุบันนี้”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๒๘)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบความขัดแย้งทางความคิดระหว่างสมเด็จพระ
พระมหารัชมหาราชและสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับความขัดแย้งทางความคิดระหว่าง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และผู้เขียน
ยังกล่าวต่อไปว่าในปัจจุบันปัญหาความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ก็ยังมี
ปรากฏอยู่ การเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้
ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในเรื่อง “จากญี่ปุ่น” ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระเจ้า
โองจินทรงมอบราชสมบัติให้แก่เจ้าวะไกรตสุโกะ ซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์รองแทนที่จะมอบให้แก่เจ้า
โองซาซากิ ซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์โต ผู้เขียนได้กล่าวว่า

“พระเจ้าจักรพรรดิโองจินนั้นโปรดปรานพระราชบุตร
องค์รองคือเจ้าวะไกรตสุโกะยิ่งนัก จึงได้ทรงมอบราชสมบัติ
ให้ มิได้มอบให้แก่เจ้าโองซาซากิผู้เป็นพระราชโอรสพระองค์
ใหญ่ แบบเดียวกับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงมอบราชสมบัติให้แก่มขุนพรพินิต หรือสมเด็จพระ
ทรงมอบราชสมบัติให้แก่มขุนพรพินิต มิได้ทรงมอบให้แก่
เจ้าฟ้าเอกทัศ”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๒๔ - ๒๕)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบเหตุการณ์ดังกล่าวว่าเป็นเหมือน
เหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงมอบราชสมบัติให้แก่มขุนพรพินิต หรือสมเด็จพระ
พระเจ้าอู่ทุมพรแทนที่จะทรงมอบให้แก่กรมขุนอนุรักษ์มนตรี หรือสมเด็จพระเจ้าเอกทัศซึ่งมี
พระชันษามากกว่า

ในเรื่อง “พม่าเสียเมือง” ผู้เขียนได้เปรียบเทียบพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันระหว่างพระเจ้าสีป่อแห่งราชวงศ์พม่ากับพระเจ้าเอกทัศแห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวงของไทย โดยผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตและเปรียบเทียบไว้ว่า

“นำประหลาดที่พระเจ้าสีป่อผู้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์สุดท้ายแห่งกรุงรัตนบุรีอังวะและแห่งพระราชวงศ์อลองพระยาที่ไม่ยอมเสด็จออกจากวังเช่นกันและได้ทรงปฏิบัติเช่นเดียวกันกับพระเจ้าสุริยามรินทร์ อีกด้วยคือให้สร้างหอคอยสูงขึ้นไปในพระราชวังสำหรับเสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรแม่น้ำอิรวดีและภูมิประเทศภายนอก”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๒๖)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่าพระเจ้าสีป่อและพระเจ้าเอกทัศนั้นโปรดให้สร้างหอคอยสูงไว้ในพระราชวังเพื่อประทับทอดพระเนตรแม่น้ำและภูมิประเทศภายนอกเช่นเดียวกัน และพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ก็เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์สุดท้ายก่อนที่ประเทศจะเสียเอกราชเช่นกัน การเปรียบเทียบดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์มากขึ้นและเป็นการทำให้ผู้อ่านได้ขบคิดถึงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ได้อย่างดีอีกด้วย จากตัวอย่างข้างต้นทั้ง ๓ ตัวอย่างนั้นยังสามารถแสดงให้เห็นถึงวัฏจักรของประวัติศาสตร์ที่อาจเกิดขึ้นซ้ำไม่รู้จบ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตอาจเกิดขึ้นในปัจจุบันหรืออาจเกิดขึ้นในอนาคตก็เป็นได้

ส่วนการเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต่างนั้นเป็นการเปรียบเทียบที่สามารถทำให้ผู้อ่านเห็นภาพความแตกต่างของเรื่องราวเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในสองชนชาติ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นไปของประวัติศาสตร์มากขึ้น

ในเรื่อง “กฤษณาภินิหารอันบดบังมิได้” ผู้เขียนได้กล่าวเปรียบเทียบเครื่องทรงของสมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระมหาอุปราช่าเพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความต่างกันโดยสิ้นเชิงระหว่างบุคคลทั้งสองท่าน ผู้เขียนกล่าวว่า

“ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ทรงเครื่องแบบ
 สนามของจอมทัพ ไม่มีอะไรวิจิตรพิสดาร พระมาลาที่ทรง
 ก็คือพระมาลาเบี่ยงเป็นหมวกเกราะคุ้มหนัง ไม่ได้ทรง
 พระมหาพิชัยมงกุฎไยหน้าไยหลังเหมือนมอญ”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๔๖)

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในขณะที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเครื่องแบบสำหรับจอมทัพเพื่อเตรียมพร้อมในการทำสงคราม สมเด็จพระมหาอุปราชกลับแต่งพระองค์อย่างเต็มยศแห่งขัตติยราชรามัญทำให้ทรงเคลื่อนไหวได้ไม่สะดวกนัก ซึ่งส่งผลให้พระองค์ทรงรบแพ้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและต้องขาดคอช้างในที่สุด การเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นถึงความแตกต่างของเครื่องทรงของบุคคลทั้งสอง ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจเรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้นและชี้ให้เห็นถึงพระอุปนิสัยของบุคคลทั้งสองท่านให้ผู้อ่านเห็นได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อบุคคลทั้งสองท่านอีกด้วย

ในเรื่อง “พม่าเสียเมือง” ก็พบการเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต่างนี้เช่นกัน เช่นในตอนผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความต่างกันระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่าในปี พ.ศ. ๒๓๙๕ โดยเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นว่า ในขณะที่กรุงรัตนโกสินทร์เจริญรุ่งเรืองและสุขสงบ แต่พม่านั้นกลับเกิดความวุ่นวายขึ้นเพราะกำลังทำสงครามกับฝ่ายอังกฤษอยู่ ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ในขณะนั้นไว้ว่า

“อังกฤษซึ่งคอยหาเรื่องอยู่แล้วก็ยกทหารเข้าเมือง
 ย่างกุ้งอีก การรบครั้งนี้ฝรั่งก็ชนะอีกตามเคย... อังกฤษก็ยึด
 บ้านเมืองเอาตามใจ คือยึดเมืองมอญเอาไว้ทั้งหมด

เหตุการณ์ตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ
 ณ กรุงเทพพระมหานครได้หนึ่งปี

วัดสุทัศน์สร้างเสร็จแล้ว พระปรางค์วัดอรุณสร้าง
 เสร็จแล้ว ภูเขาทองซึ่งตั้งใจจะสร้างให้เป็นพระเจดีย์ใหญ่
 พังลงมาในขณะที่กำลังสร้าง สุนทรภู่กำลังเขียนเรื่อง
 พระอภัยมณี คนในสกุลขุนนาคเป็นเสนาบดีกันซุกซม

อังกฤษกับไทยมีทางพระราชไมตรีต่อกันเป็นอันดี ทูตอังกฤษ
เป็นการะพืด ซีจัมปลู๊คและหันแตรบาร์นี่เข้าเฝ้าฯ ถวาย
พระราชสาส์นไปแล้วตั้งแต่แผ่นดินก่อน ๆ”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๒)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นภาพโดยชัดเจนว่าในขณะที่แผ่นดินพม่ากำลังวุ่นวายเพราะกำลังทำสงครามกับอังกฤษอยู่นั้น เป็นเวลาที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะสุขสงบสันติ จึงมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางศิลปกรรมและทางศาสนาเป็นอย่างมาก อีกทั้งความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกก็ยังคงแน่นแฟ้นอยู่ ซึ่งเป็นภาพที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงระหว่างทั้งสองประเทศ ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ขึ้นและมองเห็นความแตกต่างทางด้านนโยบายด้านการต่างประเทศระหว่างไทยและพม่าได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วยและยังแสดงออกถึงทัศนคติของผู้เขียนที่มีความเยอหยิ่งลำพองตนของพม่าได้อีกด้วย

นอกจากนี้ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องธรรมเนียมการเข้าเฝ้าฯ ของชาวต่างประเทศระหว่างราชสำนักรัตนโกสินทร์และราชสำนักพม่าไว้ อย่างเห็นภาพว่า

“ชนบประเพณีเดิมเคยมีอย่างไรก็คงรักษาอยู่อย่างนั้น
เช่น ทูตฝรั่งเข้าเฝ้าฯพระเจ้าแผ่นดินก็บังคับให้ถอดเกือกและ
นั่งลงกับพื้น

ประเพณีเช่นนี้ดูเหมือนในเมืองไทยจะได้เลิกไปแล้ว
ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ กรุงศรีอยุธยา”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๓)

ผู้เขียนได้กล่าวว่ธรรมเนียมการบังคับให้ชาวต่างประเทศนั้นต้องถอดรองเท้าและหมอบคลานเข้าเฝ้าฯนั้นในสังคมไทยได้ยกเลิกระเบียบนี้ไปตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว ในขณะที่ราชสำนักพม่ายังคงยึดธรรมเนียมนี้อยู่แม้จะตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์แล้วก็ตาม การเปรียบเทียบความแตกต่างดังกล่าวเป็นการทำให้ผู้อ่านเห็นถึงความล้ำหลังของสังคมพม่าได้เป็นอย่างดี และเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนต่อความล้ำสมัยของพม่าในขณะนั้นอีกด้วย

ในอีกตัวอย่างหนึ่งนั้น ผู้เขียนได้เปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างไทยและพม่าทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ผู้เขียนได้กล่าวว่า

“เจ้าฟ้าพระราชธิดาของพระนางศุภยาลัทธทั้งสอง
พระองค์...ประจวบด้วยไข้ทรพิษสิ้นพระชนม์
การปลุกผีกันไข้ทรพิษนั้นเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย
แล้วในเมืองไทยสมัยนั้น”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๑๙)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในขณะที่การปลุกผีเพื่อรักษาไข้ทรพิษเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายแล้วในสังคมไทย เจ้าฟ้าพระราชธิดาในพระเจ้าสีป่อและพระนางศุภยาลัทธกลับสิ้นพระชนม์ลงด้วยโรคทรพิษ ทำให้เห็นว่าการแพทย์และการสาธารณสุขในพม่านั้นยังล้าหลังอยู่มากเมื่อเทียบกับสังคมไทย ซึ่งเป็นการแฝงทัศนคติทางด้านลบที่ผู้เขียนมีต่อพม่าด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วการเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งกับอีกเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์ ทั้งการเปรียบเทียบและเปรียบเทียบต่าง นับได้ว่าเป็นกลวิธีสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราว และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ชัดเจนยิ่งขึ้น และยังสามารถทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้น พร้อมทั้งทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ อีกด้วย

๔.๑.๒.๒ การเปรียบเทียบโดยอาศัยบริบทของสังคมไทย

การเปรียบเทียบโดยอาศัยบริบทของสังคมไทย เป็นวิธีการที่ผู้เขียนเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอกับสิ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยเพื่อให้อ่านเห็นภาพตามและเข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้ดียิ่งขึ้น

ในเรื่อง “จากญี่ปุ่น” ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงย่านการค้าอาซากุซาในเมืองโตเกียว ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่ามีความคล้ายคลึงกับถนนบำรุงเมืองของไทยไว้อย่างน่าสนใจว่า

“สองฟากถนนนั้นมีแต่ร้านขาย “เปตภัณฑท์”
 เหล่านี้เท่านั้น...เหมือนอย่างในพระนครมีถนน
บำรุงเมือง ซึ่งขายสังฆภัณฑท์หรือเครื่องทำบุญถวาย
 พระลั้วน ๆ ชั่วแต่ว่าถนนในกรุงโตเกียวมันใหญ่กว่า
 และยาวกว่า”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๓๒)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบถนนในอาซากุซาในญี่ปุ่นว่าคล้ายกับ
 ถนนบำรุงเมืองของไทยเพราะเป็นสถานที่จำหน่ายของใช้ที่เกี่ยวกับความเชื่อของคนในสังคม
 เช่นกัน แต่จะมีความแตกต่างกันตรงที่ถนนในอาซากุซานั้นจะจำหน่ายเปตภัณฑท์ หรือของใช้
 สำหรับเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษของชาวญี่ปุ่น ส่วนถนนบำรุงเมืองนั้นเป็นแหล่งจำหน่ายเครื่อง
 สังฆภัณฑท์ หรือของใช้สำหรับถวายพระสงฆ์

ในตอนผู้เขียนกล่าวถึงกำเนิดของพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น
 ผู้เขียนได้กล่าวว่าเริ่มมีการนับถือมาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้ากิเมอิและได้รุ่งเรืองขึ้นในรัชสมัยของ
 พระนางสุอิโกะเพราะเจ้าโชโตกุซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก
 และสร้างความปักแผ่นให้แก่พระพุทธศาสนาในสังคมญี่ปุ่น โดยผู้เขียนได้กล่าวถึงเหตุการณ์
 นั้นอย่างชื่นชมว่า

“เจ้าโชโตกุ ผู้ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้
 ปลุกฝังพระพุทธศาสนาลงในราชสำนักญี่ปุ่นและในราช-
 อาณาจักรอย่างมั่นคง เช่นเดียวกับที่พระเจ้าอโศก
มหาราชได้ทรงกระทำในชมพูทวีป”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๖๖ – ๖๗)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่าเจ้าโชโตกุนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับ
 พระเจ้าอโศกมหาราชซึ่งทรงให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนาในอินเดียจนรุ่งเรืองขึ้น
 การเปรียบเทียบเจ้าโชโตกุกับพระเจ้าอโศกมหาราชดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบที่สามารถทำให้
 ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น เพราะพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีคุณูปการต่อ
 พระพุทธศาสนาที่ผู้อ่านรับรู้เป็นอย่างดีอยู่แล้ว

ในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงไพร่ในสังคมญี่ปุ่น ผู้เขียนได้กล่าวว่ามีลักษณะคล้ายกับระบบไพร่ของไทย ผู้เขียนกล่าวว่า

“คนที่เข้าหรือเป็นบริวารของเซโด้ ก็มี
เครื่องหมายติดตัวด้วยการสักเครื่องหมายไว้ที่ข้อมือ
บ้าง หรือที่หน้าบ้าง เช่นเดียวกับการสักเลขของไทย
ในสมัยก่อน”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๘๐)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบให้เห็นว่าไพร่ของญี่ปุ่นและไพร่ของไทยต่างจะต้องถูกทำเครื่องหมายบนร่างกาย หรือสักเลขเหมือนกัน เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าไพร่คนนั้นอยู่ในสังกัดมูลนายใด

ในอีกตอนหนึ่ง ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ตระกูลฟูจิوارะซึ่งเป็นตระกูลขุนนางที่ร่ำรวยในสมัยนั้น เพ็ดทูลส่งเสริมให้สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิของญี่ปุ่นสละราชสมบัติและยกราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสซึ่งประสูติจากพระมเหสีที่เป็นคนของสกุลฟูจิวาระไว้ว่า

“บิดาของพระพันปีหลวงซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูล
ฟูจิวาระ ก็จะเป็น ขรัวตา ของพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
ใหม่ มีอำนาจบังคับบัญชาราชการให้เป็นไปได้ตามใจตน”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๘๙)

เมื่อพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิญี่ปุ่นขึ้นครองราชย์ ขุนนางตระกูลฟูจิวาระนั้นก็มีฐานะเป็น “ขรัวตา” ของสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ใหม่ ซึ่งการใช้คำดังกล่าวนับว่าเป็นการใช้คำที่เป็นที่คนไทยเข้าใจได้ดีในการเปรียบเทียบ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้มากขึ้น

เมื่อผู้เขียนกล่าวถึงละครของญี่ปุ่นที่เรียกว่า “กาบูกิ” ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่ามีลักษณะคล้ายกับละครนอกของไทยไว้ตอนหนึ่ง ผู้เขียนกล่าวว่า

“เกิดมีละครหรือจ๊วที่เรียกว่ากาบูกิ ซึ่งใช้ผู้ชาย
เล่นล้วน ๆ แบบละครนอกของเมืองไทย และมีการ
ดำเนินเรื่องและลีลาแห่งการแสดงรวดเร็วผาดโผนถูกใจ

คนดูซึ่งเป็นสามัญชน แตกต่างกับละครโนะของญี่ปุ่น
ซึ่งอึดอาดล่าช้า”

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๑๑๙)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบละครกานูกิว่ามีลักษณะคล้ายละครนอก
ของไทยเพราะใช้ตัวละครเป็นผู้ชายและดำเนินเรื่องรวดเร็วและผาดโผนเช่นเดียวกัน

ในเรื่อง “พม่าเสียเมือง” ก็ปรากฏลักษณะของการเปรียบเทียบ
สิ่งต่าง ๆ กับสิ่งที่ผู้อ่านรู้จักดีเช่นกัน เช่นในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงพระราชวังที่กรุงมณฑลในพม่า
ผู้เขียนได้กล่าวว่า

“พระราชวังกรุงมณฑลนั้นแบ่งเป็นข้างหน้า
ข้างในเช่นเดียวกันกับพระบรมมหาราชวังของไทย...
ปราสาทห้องพระโรงนั้นต่อเนื่องกับพระราชมณเฑียรชั้นใน
เช่นเดียวกับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยต่อเนื่องเข้าไปถึง
พระที่นั่งไพศาลทักษิณและพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานใน
พระบรมมหาราชวังกรุงเทพฯ”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๔ – ๑๕)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่าพระราชวังของพม่านั้นมีลักษณะ
เหมือนกับพระบรมมหาราชวังของไทย ตรงที่มีการแบ่งออกเป็นฝ่ายหน้าสำหรับทรงว่าราชการ
แผ่นดิน และฝ่ายในซึ่งเป็นที่ประทับ ส่วนในท้องพระโรงนั้นก็จะมีทางเชื่อมเข้าสู่พระราชฐานชั้นใน
เช่นเดียวกับของไทย การเปรียบเทียบดังกล่าวสามารถทำให้ผู้อ่านเห็นภาพตามได้อย่างชัดเจน

ในตอนที่คุณกล่าวถึงพระราชพิธีของพม่าก็เช่นเดียวกัน ผู้เขียนจะ
พยายามนำมาเปรียบเทียบกับพระราชพิธีของไทยเพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนให้แก่ผู้อ่าน
เช่นในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงพระราชพิธีโกดอของพม่า ผู้เขียนกล่าวว่า

“ในระยะเทศกาลออกพรรษานี้มีพระราชพิธี
อย่างหนึ่งที่กรุงมณฑล เรียกว่าพระราชพิธีโกดอ...
พระราชพิธีนี้ตรงกับพระราชพิธีศรีสังฆปานกาล
ของไทย ผิดกันแต่ทางพม่ามิได้ถือน้ำอย่างไทย”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๔๘)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่าพระราชโอรสของพมานั้นเป็นพระราชพิธีที่เหมือนกับพระราชพิธีศรีสัจปานกาลของไทย คือเป็นพระราชพิธีที่ข้าราชการสำนักของพมาตลอดจนเจ้าเมืองประเทศราชจะต้องเข้ามาในพระราชวังเพื่อถวายคำสัตย์ปฏิญาณเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินพมา ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวเพิ่มเติมว่าพระราชพิธีดังกล่าวจะแตกต่างกับพระราชพิธีศรีสัจปานกาลของไทย ตรงที่จะไม่มีการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาอย่างไทย และพระราชพิธีดังกล่าวจะทำในช่วงเทศกาลออกพรรษาในเดือน ๑๑ ซึ่งต่างจากไทยที่จะทำพระราชพิธีนี้ในเดือน ๕

ในเรื่อง “ฝรั่งเศสักดินา” ก็ปรากฏลักษณะของกลวิธีเพื่อสร้างความเข้าใจโดยวิธีการเปรียบเทียบเช่นกัน เช่นตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงเทพเจ้าตามคติความเชื่อของชาวโรมันโบราณ ผู้เขียนกล่าวว่า

“จักรพรรดิคาลิกูลา (Caligula)...วันไหนนึกสนุก
อยากเป็นเทวดาผู้ชายก็แต่งตัวเป็น**พระอินทร์**ฝรั่งเศสที่เรียกว่า
จูปีเตอร์ (Jupiter)...ถ้าเกิดอยากเป็นเทวดาผู้หญิงก็แต่งตัว
เป็นเทพีจูโน (Juno)”

(ฝรั่งเศสักดินา, หน้า ๒๔)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบเทพจูปีเตอร์ของโรมันว่าเปรียบเทียบกับพระอินทร์ของไทย กล่าวคือเป็นเทพเจ้าสูงสุดเช่นกัน

ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงพระเจ้าชาร์ลส์ มาร์เต็ล พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์คาโรลิงเจียนที่ปกครองทวีปยุโรปในยุคกลางไว้ ตอนหนึ่งว่า

“พระเจ้าชาร์ลส์ มาร์เต็ลนั้นไม่มีแฟนในวัดเลยทีเดียวนะ
...มีข่าวลือลือกันว่า พอพระตามวัดต่าง ๆ ทำวัตรเช้าและค่ำ
เสร็จแล้ว ก็จะไปแข่งพระเจ้าชาร์ลส์”

(ฝรั่งเศสักดินา, หน้า ๓๔)

ผู้เขียนได้กล่าวว่าเมื่อบาทหลวงปฏิบัติศาสนกิจเสร็จแล้วก็จะต้องมาสวดแข่งพระเจ้าชาร์ลส์ มาร์เติล เพราะพระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม ผู้เขียนเปรียบเทียบการปฏิบัติศาสนกิจของบาทหลวงเหล่านั้นว่าเป็นเหมือนการทำวัตรของพระสงฆ์ หรือในอีกตอนหนึ่งเมื่อผู้เขียนอธิบายถึงการประกอบศาสนกิจให้แก่ผู้ที่นำที่ดินมาถวายบาทหลวงตามหลักการถือครองที่ดินแบบ “Frankalmoign” ผู้เขียนกล่าวว่า

“หน้าที่นี้หากบกพร่องเป็นต้นว่า พระทำเฉย ๆ
เสีย ไม่สวดอนุโมทนาเป็นประจำ เจ้าที่ก็อาจตั้งเป็น
อธิกรณ์ฟ้องร้องบังคับให้พระทำหน้าที่นี้ในศาลสังฆการี”

(ฝรั่งเศสักดินา, หน้า ๔๘)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบการประกอบศาสนกิจของบาทหลวงกับการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ไทย คือ การสวดอนุโมทนา หรือการฟ้องร้องพระสงฆ์ในศาลสังฆการี ซึ่งมีความหมายว่า “เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ในงานหลวง” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๑๑๕๙)

ในตอนผู้เขียนกล่าวถึงพิธีการแต่งตั้งพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ให้เป็นนายทหารชั้นอัศวินของพระเจ้าแผ่นดินในอังกฤษ ผู้เขียนกล่าวว่าเป็นพระราชพิธีที่ยิ่งใหญ่และมีความสำคัญมาก ผู้เขียนกล่าวว่า

“พิธีครอบพระราชโอรสองค์ใหญ่เป็นนายทหาร
อัศวิน (Knight)...มีพิธีเป็นการใหญ่อยู่พอจะเทียบได้กับ
ตั้งกรมเจ้านายเมืองไทย”

(ฝรั่งเศสักดินา, หน้า ๕๑ - ๕๒)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่าพระราชพิธีดังกล่าวมีความสำคัญและความยิ่งใหญ่เทียบได้กับพระราชพิธีการตั้งกรมเจ้านายของไทย จึงเป็นพระราชพิธีที่ต้องมีค่าใช้จ่ายมาก พระเจ้าแผ่นดินจึงจำเป็นต้องขอเงินช่วยเหลือจากรัฐสภาในการประกอบพระราชพิธีนี้

ในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีความในศาลอังกฤษยุคกลาง ผู้เขียนกล่าวว่าหากบุคคลใดกระทำผิดก็จะถูกศาลมณฑลส่งตัวมายังศาลหลวง จำเลยผู้นั้นจะต้องทำการทดสอบเพื่อพิสูจน์ตนเอง ซึ่งการทดสอบเพื่อพิสูจน์ตนเองนี้อาจทำได้ ๒ วิธีการ คือ การพิสูจน์ด้วยคำสาบาน (Oath) และการพิสูจน์ด้วยการทรมานตน (Ordeal) ผู้เขียนได้กล่าวถึงถ้อยคำที่ใช้ในการพิสูจน์ด้วยคำสาบานไว้ตอนหนึ่งว่า

“คำสาบานที่ใช้ในศาลอังกฤษโบราณนั้นยังมีเหลือ
หาได้ในกฎหมายเก่า คำสาบานเหล่านี้เขียนใน**ทำนองคำ
สวดมนต์** เป็นกพยักลอนอยู่บ้าง และใช้ถ้อยคำสูง ๆ **เหมือน
โองการแข่งน้ำ**ในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สยามของไทย”

(ฝรั่งคดีนา, หน้า ๑๒๒)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบลีลาการใช้ภาษาของคำสัตย์สาบานว่ามีความคล้ายคลึงกับโองการแข่งน้ำของไทยเพราะมีการใช้คำศัพท์ที่ยากและมีทำนองคล้ายการสวดมนต์ ซึ่งหากจำเลยสามารถกล่าวถ้อยวาจาได้โดยไม่ติดขัดใด ๆ ศาลก็จะตัดสินให้จำเลยพ้นข้อกล่าวหาไป

ในการบรรยายความรู้สึกของชาวฮิวเมื่อياسันยอมให้ชาวกรีกนำเทวรูปของพระเจ้าตามความเชื่อของชาวกรีกเข้าไปยังพระวิหารของพระยะโฮวา ผู้เขียนได้กล่าวไว้ให้ผู้อ่านฟังอย่างเห็นภาพว่า

“ياسันได้เปิดประตูวิหารของพระยะโฮวาให้กรีก
เข้ามาทำพิธีบูชาพระเจ้าและเทวดาต่าง ๆ ของฝรั่ง...จะ
เปรียบไปก็เหมือนกับว่ามีใครขุดทรินูญูตให้ฝรั่งเอาไม้
กางเขนเจ้าไปตั้งไว้ในอุโบสถวัดพระแก้ว”

(ฮิว, หน้า ๘๘)

ผู้เขียนได้บรรยายความรู้สึกของชาวฮิวในคราวนั้นว่าน่าจะไม่แตกต่างกับความรู้สึกของคนไทย ถ้าได้เห็นว่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มีการนำไม้กางเขนอันเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ตั้งประดับอยู่ การเปรียบเทียบความรู้สึกของชาวฮิวกับความรู้สึกของคนไทยในครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบที่สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัดได้เป็นอย่างดี

เมื่อชาวยิวสามารถทำสงครามกับชาวกรีกเพื่อยึดนครเยรูซาเลม กลับคืนมาได้แล้ว ชาวยิวกลับแตกแยกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพราะมีความแตกต่างทางความคิด ชาวยิวจึงแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ พวกเฮสเซนเนสซึ่งเป็นกลุ่มที่เคร่งครัดในศาสนามาก พวกฟาริสีซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่เคร่งครัดในศาสนามากนักและเห็นว่าศาสนาควรมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และพวกสัดดูสีซึ่งเป็นกลุ่มที่เห็นว่าควรนำวัฒนธรรมที่ดีของชาวตะวันตกเข้ามาปรับปรุงความเชื่อของชาวยิว ซึ่งผู้เขียนได้เปรียบเทียบชาวยิวเหล่านั้นไว้ที่น่าสนใจว่า

“ถ้าจะเปรียบแล้ว พวกเฮสเซนเนสก็เหมือนกับ
นิกายเถรวาทในศาสนาพุทธ พวกฟาริสีแยกออกมา
เป็นนิกายอาจารย์วาท ส่วนพวกสัดดูสีนั้นเป็นนิกาย
เถรวาทที่ชอบยื่นเทศน์หน้าไมโครโฟนไม่ยอมขึ้นธรรมาสน์
และก็คงชอบฟังเทศน์เป็นภาษาฝรั่งด้วยกระมัง”

(ยิว, หน้า ๙๗)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบพวกเฮสเซนเนสที่เคร่งครัดในศาสนาว่าเป็นเหมือนกับนิกายเถรวาทในพระพุทธรศาสนาเพราะเป็นนิกายที่เคร่งครัดเป็นอย่างมาก ส่วนพวกฟาริสีนั้นผู้เขียนเปรียบเทียบว่าเหมือนกับพระพุทธรศาสนา นิกายอาจารย์วาท หรือนิกายมหายานเพราะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้นเช่นกัน ส่วนพวกสัดดูสีซึ่งเป็นพวกตะวันตกนิยมนั้น ผู้เขียนก็ได้เปรียบเทียบว่าเหมือนกับพระในนิกายเถรวาทที่ชอบยื่นเทศน์หน้าไมโครโฟนและเทศน์เป็นภาษาอังกฤษมากกว่า ซึ่งเป็นการแฝงทัศนคติทางลบของผู้เขียนที่มีต่อพระสงฆ์บางรูปด้วย การเปรียบเทียบดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพตามและเกิดความเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

ในตอนหนึ่งเมื่อผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ชาวยิวรูป ตื่นตระหนกกับข่าวลือที่ว่าชาวยิว นั้นจับเด็กไปฆ่าเพื่อนำเลือดไปทำพิธีพาสไธเวอร์ ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ในตอนนั้นไว้ว่า

“ในคริสต์ศักราช ๑๑๔๔ เด็กผู้ชายคนหนึ่งหายไป
จากบ้าน...แล้วมียิวที่ออกจากศาสนายูดายคนหนึ่งเกิดไป
ให้การว่าพวกยิวเอาเด็กคนนั้นไปฆ่าเสียเพื่อเอาเลือดไปทำ

พริทาสโอเวอร์...คนอังกฤษก็ตื่นข่าวกันไปทั้งเมือง **เหมือน**
กับคนไทยตื่นข่าวซีอู๋ที่กินดับเด็ก"

(ยิว, หน้า ๑๗๖)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบความรู้สึกตื่นตระหนกของชาวยุโรปในสมัยนั้นว่าเหมือนกับความรู้สึกของคนไทยในปัจจุบันที่ตื่นข่าวเรื่องทีซีอู๋ล่อลวงเด็กไปฆ่าเพื่อกินเครื่องใน การเปรียบเทียบดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในตอนและผู้เขียนกล่าวถึงคัมภีร์สำคัญในศาสนาユดาヤ ผู้เขียนก็ได้เปรียบเทียบกับคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นในตอนและผู้เขียนกล่าวถึงคัมภีร์ติวเทโรโนมี ผู้เขียนกล่าวว่า

“คัมภีร์เล่มนี้ภาษาอังกฤษเรียกว่า ติวเทโรโนมี
(Deuteronomy) จะเรียกว่าเป็น**พระอภิธรรม**ของศาสนา
ユดาヤก็คงจะได้”

(ยิว, หน้า ๕๘)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบคัมภีร์ติวเทโรโนมีว่าเป็นเหมือนพระอภิธรรมปิฎกในพระพุทธศาสนา ซึ่งเท่ากับว่าคัมภีร์ดังกล่าวเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนของศาสนาユดาヤ หรือในตอนและผู้เขียนกล่าวถึงคัมภีร์ตาลมุด ผู้เขียนกล่าวว่า

“คัมภีร์ที่เรียกว่าตาลมุดนี้...เป็นการอธิบายท
บัญญัติซึ่งมีอยู่ในคัมภีร์โตราห์...ยกตัวอย่างเปรียบกับ
ศาสนาพุทธ...เช่นพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้มิให้พระ
ภิกษุนอนอยู่บนเตียงสูงมีอยู่ในพระไตรปิฎก...อรรถถา
แก้วว่า “สูง” นั้นเกินพระสุดคืบขึ้นไป...**คัมภีร์ตาลมุดของยิว**
ก็อยู่ในลักษณะเช่นนี้”

(ยิว, หน้า ๑๘๒)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบคัมภีร์ตาลมุดว่าเป็นเหมือนกับบรรดกาในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นส่วนขยายความเพิ่มเติมหรืออธิบายความในพระไตรปิฎก เพราะคัมภีร์ตาลมุดนั้นก็ยังมีลักษณะเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาเป็นการอธิบายคัมภีร์ไตรปิฎก การเปรียบเทียบลักษณะคล้ายคลึงกันของคัมภีร์ทั้งสองเล่มนี้สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจเป็นอย่างดี

การเปรียบเทียบโดยอาศัยบริบทของสังคมไทยจึงเป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอมากยิ่งขึ้น เพราะผู้เขียนได้เปรียบเทียบกับสิ่งที่คนไทยรู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดี ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอและเข้าใจเรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น

๔.๑.๒.๓ การเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์กับเรื่องในวรรณคดีไทย

การเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์กับเรื่องในวรรณคดีไทยนั้นนับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ในกลวิธีการสร้างความเข้าใจอย่างหนึ่งของผู้เขียน ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเหตุการณ์และเห็นภาพในเหตุการณ์นั้นชัดเจนขึ้นแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรอบรู้ของผู้เขียนที่มีต่อวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ ด้วย

ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์การสำเร็จโทษเจ้าปะแดงที่ก่อการกบฏในรัชสมัยพระเจ้ามินดงในพม่า นั้น ผู้เขียนกล่าวว่าขณะที่กำลังส่งเจ้าปะแดงไปยังลานประหารนั้น กับตันสเลเดิน เรลเดนด้ออังกฤษในกรุงมณฑลไปพบเข้าจึงไปเข้าเฝ้าพระเจ้ามินดงเพื่อให้ขอให้พระราชทานอภัยโทษประหาร เมื่อได้รับพระราชโองการพระราชทานอภัยโทษกับตันสเลเดินจึงรีบควมม้ามายังลานประหาร แต่เจ้าหน้าที่เข้าใจผิดว่าเป็นพระราชโองการให้เร่งประหารนักโทษ จึงสำเร็จโทษเจ้าปะแดงในทันที จากเหตุการณ์ดังกล่าวผู้เขียนได้กล่าวว่า

“เรื่องจริงตอนนี้ฟังดูเหมือนเรื่องขุนช้างขุนแผน

ตอนประหารชีวิตนางวันทองไม่มีผิด พระไวยฯ ได้รับ
พระราชทานอภัยโทษให้แม่แล้วควมม้าออกไปยังตะแลง-
แกง เพชฌฆาตเกิดเข้าใจผิดนึกว่ามาเร่งให้ลงดาบ
อย่างไรก็อย่างนั้น”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๓๓๙)

ผู้เขียนได้กล่าวเปรียบเทียบว่าเหตุการณ์ดังกล่าวนี้มีลักษณะเหมือนกับที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนประหารนางวันทอง พระไวยวรรณารถได้ทูลขอให้พระพันวษาพระราชทานอภัยโทษให้แก่นางวันทอง เมื่อได้รับพระราชโองการอภัยโทษจึงเร่งไปยังลานประหาร แต่เจ้าหน้าที่คิดว่าเป็นคำสั่งให้เร่งประหาร เพชฌฆาตจึงลงดาบประหารชีวิตนางวันทองในที่สุด การอธิบายเรื่องเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจนมากเพราะเป็นฉากที่สะเทือนใจและตรึงใจผู้อ่านเป็นอย่างมาก

เมื่อผู้เขียนกล่าวถึงธรรมเนียมการมีนางบาทบริจาริกาของพระเจ้าแผ่นดินพม่า ผู้เขียนกล่าวว่าเป็นเรื่องปกติที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงมีนางสนม ผู้เขียนกล่าวอธิบายว่า

“พระเจ้าแผ่นดินพม่าแต่ก่อนมานั้น หากต้องพระราชหฤทัยในสตรีใดก็จะต้องทรงได้นางนั้นมาเป็นบาทบริจาริกาโดยไม่ต้องคำนึงว่าสตรีนั้นจะเป็นลูกเมียใคร **ดูพระยาน้อยกับนางเมี่ยมะนิกในเรื่องราชาธิราชเป็นตัวอย่าง** ถึงตะละแม่ท้าวซึ่งเป็นพระมเหสีคู่ทุกข์คู่ยากจะทรงหึงหวงสักปานใดก็มีอาจขัดขวางได้”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๐๖ – ๑๐๗)

ผู้เขียนกล่าวว่าโดยปกติแล้ว พระเจ้าแผ่นดินพม่าสามารถมีนางสนมได้ตามพระราชอัธยาศัยโดยการเปรียบเทียบกับพระยาน้อยในเรื่องราชาธิราชที่เมื่อถูกใจนางเมี่ยมะนิกก็ทรงรับไว้เป็นนางบาทบริจาริกา โดยที่ตะละแม่ท้าวผู้เป็นเอกภรรยานั้นก็มิอาจขัดขวางได้ การที่ผู้เขียนใช้เรื่องราวของพระยาน้อยมาอธิบายนี้สามารถทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจนเพราะเป็นเรื่องราวในวรรณคดีขึ้นเอกของไทย อีกทั้งตัวละครในเรื่องก็เป็นคนพม่า จึงสามารถใช้ในการอธิบายธรรมเนียมในราชสำนักพม่าได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งยังแฝงทัศนคติด้านลบของผู้เขียนที่มีต่อพระเจ้าสีป่ออีกด้วย

ในตอนที่ผู้เขียนอธิบายความรู้สึกของพระเจ้าสีป่อที่ทรงโกรธพระนางศุภยลัตตอย่างรุนแรง เพราะพระนางนั้นทรงไปทำร้ายพระนางมะชินคยี แต่ทรงได้เถียงว่าพระนางมิได้ทรงทำ ผู้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า

“พระเจ้าสีป่อก็ทรงพระพิโรธยิ่งนัก ฉวยได้
พระแสงหอกข้างที่แล้วก็ออกไปแทงพระนางศุภยลัต
พระนางศุภยลัตก็ทรงวิ่งหนีร้องเรียกให้คนช่วยไปทั่ว
พระราชมณเฑียรสถาน เหตุการณ์ตอนนั้นเหมือนกับ
บทพระราชนิพนธ์ละครนอกเรื่องคาวี ตอนทำวสันนุราช
ไล่ตีเมีย”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๐๙)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบพฤติกรรมของพระเจ้าสีป่อในคราวนั้นว่า
เหมือนกับทำวสันนุราชในบทละครนอกเรื่องคาวี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ-
เลิศหล้านภาลัย ในเรื่องนั้นทำวสันนุราชทรงโกรธพระนางคันธมาลีที่พระนางตรัสว่าทำวสันนุราช
นั้นทรงแก่แล้ว ทำวสันนุราชจึงทรงโกรธมากและทรงฉวยพระขรรค์ไล่ตีพระนาง เช่นเดียวกับ
พระเจ้าสีป่อที่ทรงโกรธพระนางศุภยลัตจนถึงกับฉวยพระแสงหอกไล่แทงพระนาง การให้ภาพโดย
การเปรียบเทียบจากเรื่องราวในวรรณคดีดังกล่าวนี้ นับได้ว่าทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจน

ในตอนผู้เขียนบรรยายถึงสภาพของเจ้านายที่ทรงรอดชีวิตจาก
การสำเร็จโทษครั้งใหญ่เมื่อต้นรัชกาลพระเจ้าสีป่อ แต่ก็ถูกกักขังไว้ในคุกหลวง ต่อมาเมื่อฝ่าย
อังกฤษเข้ายึดครองกรุงมณฑลได้ จึงได้ปล่อยเจ้านายเหล่านี้ให้เป็นอิสระ ผู้เขียนได้อธิบายภาพ
เจ้านายที่ถูกคุมขังเหล่านั้นว่า

“นักโทษที่ถูกจำคุกอยู่ในตรู่ตั้งแต่ต้นรัชกาล
พระเจ้าสีป่อ... นั้นเป็นพระมเหสีของพระเจ้ามินดงบาง
พระองค์... ทุกคนเป็นผู้สูงอายุแล้ว แต่ได้ถูกขังมานาน
เหมือนนางสิบสองในเรื่องพระรถเสน ต้องอดอดยาก
ทนทุกข์ทรมานแสนสาหัส ร่างกายซูบผอมร่วงโรยและเสื้อผ้า
ขาดผมแผ่วรุงรัง”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๙๖)

ผู้เขียนกล่าวเปรียบเทียบว่าสภาพของเจ้านายเหล่านั้น
เหมือนกับนางสิบสองในเรื่องพระรถเสน ตามเนื้อเรื่องนางสิบสองนั้นพระรถสิทธิ์ได้คุมขัง
นางสิบสองไว้ในถ้ำเพราะหลงเสน่ห์นางยักษ์ที่จำแลงกายมา ทั้งยังสั่งให้ควักตาของนางทั้ง
สิบสองคนอีกด้วย ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของนางทั้งสิบสองคนนั้นต้องยากลำบากเป็นอย่างมาก

การอธิบายว่าเจ้านายที่ถูกคุมขังในคราวนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนอย่างนางสิบสองเป็นการทำให้ผู้อ่านเห็นภาพตามได้ดีเป็นอย่างยิ่ง

ในตอนที่คุณเขียนอธิบายความรู้สึกของพระเจ้าสีป่อในวันที่จะต้องไปจากเมืองมณฑล หลังจากที่คุณอังกฤษสามารถยึดกรุงมณฑลได้ ผู้เขียนกล่าวว่า

“ถ้าจะให้เดาพระราชหฤทัยพระเจ้าสีป่อในขณะนั้นก็เห็นจะต้องเดาด้วยกลอนจาก เรื่องรามเกียรติ์ตอนทศกัณฐ์ สังวัง...คงจะไม่ผิด”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๙๗ – ๑๙๘)

ผู้เขียนได้อธิบายความรู้สึกของพระเจ้าสีป่อโดยเปรียบเทียบว่าเป็นเหมือนกับทศกัณฐ์ในตอนที่สังวัง ก่อนที่จะไปทำสงครามครั้งสุดท้ายกับฝ่ายพระราม การอธิบายความรู้สึกดังกล่าวนับเป็นการอธิบายที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกของพระเจ้าสีป่อได้ชัดเจนเป็นอย่างมาก

การเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์กับเรื่องในวรรณคดีไทยจึงนับได้ว่าเป็นวิธีการสำคัญอีกวิธีการหนึ่ง ที่นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเห็นภาพตามและเข้าใจเรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้นแล้ว ผู้อ่านยังได้รับความเพลิดเพลินจากการเปรียบเทียบของผู้เขียน และในการเปรียบเทียบกับวิธีการดังกล่าว บางครั้งยังสามารถแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อบุคคลในประวัติศาสตร์ได้อีกด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วกลวิธีการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านโดยการเปรียบเทียบเป็นกลวิธีที่สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์ที่คุณเขียนต้องการนำเสนอได้ชัดเจนยิ่งขึ้น วิธีการเปรียบเทียบบ้างกล่าวจึงเป็นกลวิธีที่ช่วยส่งเสริมให้งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชมีความโดดเด่นในฐานะงานเขียนที่ให้สาระความรู้อันเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านได้โดยสมบูรณ์

๔.๒ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความบันเทิง

งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชมีลักษณะเด่นอยู่ประการหนึ่ง คือการนำเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างมีความแห้งแล้งทางเนื้อหามาเล่าให้มีสีสันน่าติดตาม โดยการสร้างมิติแห่งเรื่องเล่าทำให้เรื่องราวและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ดูราว

กับเป็นเรื่องแต่งโดยผ่านสายตาของผู้เขียน เพราะการเล่าเรื่องผ่านสายตาของผู้เขียนเป็นเสมือน การเล่าเรื่องแบบผู้รู้รอบในงานบันเทิงคดี

ในเรื่อง “โครงกระดูกในตู้” ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์สมเด็จพระ กรมพระอมรินทราทิตย์ทำร้ายคุณแฉ่วนเพราะความหึงหวง ผู้เขียนกล่าวว่า

“คืนวันหนึ่งท่านผู้หญิงถือตุ้มแสมไปยืนคอยดักอยู่ใน ที่มีตบนนอกชานเรือน พอคุณแฉ่วนเดินออกมาจากเรือน หลังใหญ่อันเป็นที่อยู่ของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ท่านผู้หญิงก็ เอาตุ้มแสมตีหัวคุณแฉ่วนก็ร้องขึ้นว่า

“เจ้าคุณเจ้าชา คุณหญิงตีหัวดิฉัน”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๑๗)

ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์โดยใช้คำพูดของคุณแฉ่วน นางเซलयาวเวียงจันทน์ที่สมเด็จพระ เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกรับไว้มาเป็นอนุภรรยา ขณะที่ถูกท่านผู้หญิงนาค หรือสมเด็จพระ กรมพระอมรินทราทิตย์ทำร้ายด้วยความหึงหวงได้สมจริงราวกับว่าผู้อ่านกำลังติดตามดูละคร หรือนวนิยายในโทรทัศน์ มีทั้งกิริยาอาการและบทสนทนา ซึ่งนับว่าเป็นการใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่อง มองเหตุการณ์อย่างเป็นผู้รู้รอบ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพคล้อยตามและทำให้ผู้อ่านเห็นถึง พระอุปนิสัยของสมเด็จพระกรมพระอมรินทราทิตย์ได้อย่างชัดเจน

เมื่อผู้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่กรมขุนวรจักรธรานุภาพจะเสด็จไปเข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังจากเก็บพระองค์อยู่ในแต่ในพระตำหนักตลอดเวลา ที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการอยู่ ผู้เขียนบรรยาย เหตุการณ์ในตอนนั้นไว้ว่า

“เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง...ได้ทรงรับ อำนาจการปกครองแผ่นดิน...สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ก็พ้นจาก ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน กรมขุนวรจักรท่านจึงออก จากวังไปเฝ้าฯ เวลาเสด็จออก...วันแรกที่ออกจากวังนั้น ท่านก็เรียกเสลี่ยงมาทรงตามที่เคยมา...พอถึงประตูวังก็เกิด เรื่องใหญ่ เพราะท่านออกจากวังไม่ได้ มีต้นตะขบต้นใหญ่ ๗ ต้นขวางประตูวังอยู่หลายต้น...ต้องเอะอะวางเสลี่ยงลงให้ มหาดเล็กวิ่งไปเอามัดพร้าวมาตัดต้นตะขบ พระองค์ท่านเอง

ก็ลงจากเสลี่ยงมาช่วยด้วย เอะอะเอิกเกริก กันอยู่พักใหญ่
จึงเสด็จกลับขึ้นเสลี่ยงทั้งที่ เสโทท่วมองค์"

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๔๙ - ๕๐)

ผู้เขียนได้ให้ทั้งภาพของกรมขุนวรจักรธรานุภาพและเหล่ามหาดเล็กช่วยกันตัดต้น
ตะขบที่กีดขวางการเดินทางอยู่พร้อมทั้งให้เสียงการตัดต้นไม้ที่ดังเอะอะไปทั่วได้อย่างกลมกลืน
เสมือนกับผู้อ่านอยู่ร่วมในเหตุการณ์นั้นด้วย การทำให้ผู้อ่านมองเห็นทั้งภาพและเสียงของผู้เขียน
ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมและอารมณ์ขันให้แก่ผู้อ่านไปพร้อมกัน

ในตอนที่คุณเขียนเล่าถึงเหตุการณ์ที่หม่อมขุนนางคักกลบเข้าไปในกองทัพพม่า
เพื่อพาภรรยาและบุตรของตนที่ถูกจับกุมตัวไปได้อย่างเห็นภาพเช่นกัน ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์ใน
ตอนนั้นไว้ว่า

“เมื่อได้ทราบดังนั้น หม่อมขุนนางคักก็ในวันเวลา
ที่จะไปรับบุตรภรรยาหนีพม่าและบอกวิธีการอันแยบคาย
ให้พอถึงวันนัดเวลากลางคืนเดือนมืดเวลาตีสองจัด หม่อม
ขุนนางคักก็เอาเรือมาดลำหนึ่งซึ่งได้ไปหามาไว้ล่วงหน้าคว่ำ
ลงกับท้องน้ำให้มีอากาศหายใจอยู่ในท้องเรือ แล้วตัวท่าน
เองก็มุดเข้าไปอยู่ใต้ท้องเรือค่านั้น ค่อย ๆ ดันเรือเข้าไป
เทียบกับเรือที่บุตรภรรยาอาศัยอยู่ เอามือเคาะที่ข้างเรือ
เบา ๆ เป็นสัญญาณภรรยาก็ให้บุตรคนใหญ่ที่รู้ความแล้ว
ลงน้ำมุดเข้าใต้ท้องเรือหม่อมขุนนางคักก็ถอยเรือออกห่างมา
ยังริมตลิ่งที่ปลอดภัยคนให้บุตรคนใหญ่นั่งคอยอยู่ริมตลิ่ง
แล้วก็ดันเรือกลับเข้าไปใหม่คราวนี้ภรรยาส่งบุตรคนเล็ก
ที่สุดเอาลงมาให้ ท่านก็อุ้มลูกมุดเข้าใต้ท้องเรือ แล้วถอย
เรือกลับมาที่บุตรคนใหญ่นั่งรออยู่เอาบุตรคนเล็กส่งให้แล้ว
กำชับให้บุตรคนใหญ่คอยปลอบน้องมิให้ร้องไห้ส่งเสียงดัง
แล้วก็ดันเรือกลับขึ้นไปใหม่ ทำดั่งนี้อยู่หลายครั้งจนรับ
ราชบุตรมาได้หมดและรับภรรยาเป็นคนสุดท้าย”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๗๖)

เหตุการณ์ข้างต้นนี้ ผู้เขียนได้รับฟังมาจากคุณป้าปิวและคุณป้านวน ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์มาอีกต่อหนึ่ง แต่ผู้เขียนก็ได้นำมาเล่าไว้อย่างเห็นภาพราวกับให้ผู้อ่านอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย เพราะมีการให้รายละเอียดของเวลาตึกสงัด ตลอดจนกิริยาอาการต่าง ๆ ของหม่อมมุนนาคทั้งการเคาะข้างเรือเบา ๆ หรือการกำชับให้บุตรคนใหญ่คอยปลอบน้อง มิให้ร้องไห้ เป็นต้น ทำให้ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวมีความชัดเจนและสมจริงมากขึ้น และทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวนี้ได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังแฝงน้ำเสียงชื่นชมของผู้เขียนที่มีต่อความหาญกล้าของหม่อมมุนนาคอีกด้วย

ในเรื่อง “ฉากญี่ปุ่น” เมื่อผู้เขียนเล่าเรื่องราวความรักอันเป็นตำนานของชาวญี่ปุ่น ระหว่างชานาโอะและเต็งโกโกะ ผู้เขียนได้เล่าให้ผู้อ่านเห็นถึงความรู้สึกของบิดาของเต็งโกโกะ เมื่อได้ทราบว่าลูกสาวของตนกำลังจะไปแต่งงานกับผู้ชายที่มีภรรยาอยู่แล้วไว้อย่างเห็นภาพ และแฝงไปด้วยความขบขัน ผู้เขียนเล่าว่า

“พ่อของเต็งโกโกะนั้นกลับเป็นพ่อญี่ปุ่นไปทันที เริ่มออกจิวฟาดวงฟาดงาและตวาดเอาเต็งโกโกะว่า ไม่ยอม เป็นตายก็ยอมให้ลูกสาวไปเป็นเมียคนอย่าง ไอ้ชานาโอะไม่ได้ อิหนู เอ็งจะรักพ่อหรือรักผู้ชายก็ให้ ว่ามา ถ้าเอ็งรักผู้ชายมากกว่าพ่อ จะขึ้นเป็นเมียไอ้คนพรรคย์งั้นให้ได้ก็ให้บอกมาตรง ๆ กูจะได้ควั่น ท้องฆ่าตัวตายเสียให้มันรู้แล้วรู้รอดไป”

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๔๔)

“ฝ่ายเมียของชานาโอะ เมื่อได้ยินฉับบอก แล้วก็ตอบ ว่าทูนหัวของเมีย ภรรยาที่ตินั้นมีความสุขอยู่แค่ทำให้สมความประสงค์ของสามีได้เท่านั้น สามีหาคะไรกับเรื่องเท่านี้ แม้ชีวิตของเมีย ถ้าพ่อต้องการ เมียก็ยังยกให้ได้ พ่อจงรีบหย่าเมีย เสียเถิด แล้วก็แต่งงานกับผู้หญิงคนรัก”

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๔๕)

ในตัวอย่างแรก ผู้เขียนให้ภาพความโกรธเกรี้ยวของบิดาเต็งโกโกะได้อย่างเห็นภาพ คือคำว่า “ออกจิว” ให้ภาพการแสดงที่เสียงดังลั่น และ “ฟาดวงฟาดงา” ให้ภาพข้างตมันและกำลังคลั่ง ทั้งยังใส่บทสนทนาแบบชาวบ้านให้แก่บิดาของเต็งโกโกะเพื่อสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกออกมาให้ผู้อ่านขบขันได้อย่างชัดเจน ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นนับได้ว่าผู้เขียนได้

บรรยายไว้อย่างเห็นภาพ และดูสมจริงราวกับว่าผู้เขียนอยู่ในเหตุการณ์ขณะนั้น สำหรับตัวอย่างถัดมา ผู้เขียนก็ได้ใส่บทพูดให้แก่ภรรยาของชานาโอะไว้ราวกับว่าผู้เขียนได้เคยฟังถ้อยคำเหล่านั้นมา และคำที่ผู้เขียนนำมาใช้ในการบรรยายนั้น นอกจากจะเป็นคำที่แสดงออกถึงความรู้สึกของภรรยาชานาโอะโดยชัดเจนแล้ว ถ้อยคำดังกล่าวยังแฝงไปด้วยการใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ซับซ้อนอีกด้วย

ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าสีป่อและพระนางศุภยลัตได้ทรงอ่านฎีกาที่มีเนื้อหาว่ายาหน่องหมื่นถาและพะคันอัศวินห่วนคิดก่อการกบฏ ผู้เขียนกล่าวไว้ราวกับอยู่ร่วมในเหตุการณ์ตอนนั้นว่า

“พระเจ้าสีป่อทรงขำเลียงพระเนตรไปยังพระนางศุภยลัต ซึ่งประทับฟังฎีกาอยู่ด้วยก็แลเห็นว่าพระนางมีสีพระพักตร์เผือดแสดงความปริวิตกยิ่งนัก ครั้นพระเจ้าสีป่อตรัสเปรยขึ้นว่าฎีกาเหล่านี้อาจมีผู้คิดกลั่นแกล้งขุนนางที่มีชื่อในฎีกานั้นเขียนขึ้น พระนางศุภยลัตก็ทูลพระองค์ลงหมอบกราบถวายบังคมแล้วทูลว่า จะหาพระมหากษัตราธิราชพระองค์ใดซึ่งทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมเท่าพระเจ้าสีป่อนั้นหามิได้อีกแล้ว”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๑๔)

ผู้เขียนได้ให้ภาพของการที่พระเจ้าสีป่อไม่ทรงเชื่อว่าเนื้อหาในฎีกาบับนั้นจะเป็นเรื่องจริง ในขณะที่เดียวกันก็ให้ภาพของพระนางศุภยลัตที่แสวงตทพระทัยในเนื้อหาของฎีกาจนถึงขนาดพระพักตร์ซีดเผือดและกิริยาอาการต่าง ๆ ทั้งการทูลพระองค์ลงหมอบกราบและกล่าวถ้อยคำสรรเสริญพระเมตตารวมของพระเจ้าสีป่อได้อย่างเห็นภาพยิ่งราวกับผู้เขียนได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์ และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงพระอุปนิสัยเจ้ามารยาของพระนางศุภยลัตได้อย่างชัดเจนด้วยเช่นกัน ทั้งยังมีการแฝงน้ำเสียงตำหนิพระนางศุภยลัตของผู้เขียนไว้อีกด้วย อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระอุปนิสัยของพระนางศุภยลัตได้อย่างชัดเจน คือตอนที่ผู้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ที่พระนางศุภยลัตทรงต่อว่ากิมห่วนหมื่นถาที่แนะนำให้ทางพม่ายอมรับในเงื่อนไขต่าง ๆ ที่อังกฤษนำมาเสนอ ผู้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ตอนนั้นไว้ว่า

“ในทันใดนั้นพระนางศุภยลัตก็ตรัสขึ้นด้วยพระสุรเสียงอันเกรี้ยวกราดว่า กิมห่วนหมื่นถานั้นเฒ่าชราจนสติปัญญาเสื่อมลงเสียแล้ว หูตามืดมัวแลเห็น

หนูเป็นราชสีห์เห็นแมลงวันเป็นพระยาครุฑ จะเลี้ยงไว้
ให้เป็นอัครเสนาบดีต่อไปก็เห็นจะเสียราชการ”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๕๓)

ผู้เขียนได้เล่าถึงเหตุการณ์ข้างต้นนี้ให้เห็นภาพราวกับได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์โดยยกถ้อยคำบริภาษที่พระนางศุภยาลัตตต่อว่ากิมห่วนหมื่นก็ได้ได้อย่างสมจริง และเป็นการแสดงพระอุปนิสัยเจ้าอารมณ์ของพระนางศุภยาลัตต นอกจากนี้ยังเป็นการแฝงทัศนคติตำหนิที่ผู้เขียนมีต่อพระนางศุภยาลัตตด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปแล้วกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความบันเทิงที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง “พม่าเสียเมือง” นี้ นอกจากจะทำไปเพื่อให้ภาพที่ประจักษ์ชัดแก่ผู้อ่านแล้ว ยังสามารถทำให้ผู้อ่านเห็นถึงอุปนิสัยของบุคคลในประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนอีกด้วย ทั้งยังมีการแฝงน้ำเสียงที่แสดงทัศนคติของผู้เขียนต่อบุคคลต่าง ๆ เหล่านั้น ทำให้ผู้อ่านนอกจากจะมีความเข้าใจในเรื่องราวเหตุการณ์ดียิ่งขึ้นแล้ว ยังได้รับความเพลิดเพลินในการอ่านอีกด้วย

หากจะมองในภาพรวมกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความบันเทิงในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการให้ภาพที่ประจักษ์ชัดแก่ผู้อ่านในเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ ทั้งยังเป็นการสร้างความสมจริงให้แก่งานเขียนทำให้ผู้อ่านเกิดการคล้อยตามได้โดยง่าย นอกจากนี้การเล่าเรื่องประเภทดังกล่าวยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน และยังสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนต่อบุคคล เรื่องราว และเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยมิติแห่งเรื่องเล่าที่ทำให้เรื่องในประวัติศาสตร์ที่มีความแห้งแล้งทางเนื้อหากลับมีสีสันน่าติดตามและเปี่ยมไปด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน

๔.๓ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อแสดงทรรศนะ

กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อแสดงทรรศนะเป็นวิธีการที่ผู้เขียนจะนำเสนอความคิดเห็นของตนเองลงในงานเขียน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้อ่าน บางครั้งอาจเป็นการให้คติข้อคิดต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน บางครั้งอาจจะเป็นการเสียดสี หรือยั่วล้อเพื่อสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน กลวิธีการเล่าเรื่องประเภทนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนได้ชัดเจนที่สุด ผู้วิจัยขอจำแนกเนื้อหาของการแสดงทรรศนะของผู้เขียนออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ๔.๓.๑ การแสดงพรรณนาโดยการตั้งข้อสังเกต
 ๔.๓.๒ การแสดงพรรณนาโดยการคาดเดาคำคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์
 ๔.๓.๓ การแสดงพรรณนาดำเนินการโดยเสียดสี

๔.๓.๑ การแสดงพรรณนาโดยการตั้งข้อสังเกต

การแสดงพรรณนาโดยการตั้งข้อสังเกตเป็นการที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตบางประการต่อเรื่องราวและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงแสดงความคิดเห็นส่วนตัวที่มีต่อเรื่องราวและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นั้น ๆ กลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านได้ขบคิดต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้อ่าน

ผู้เขียนได้แสดงพรรณนาและตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับยุทธวิธีการทำสงครามของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ทรงสามารถใช้กองทัพขนาดเล็กทำลายกองทัพที่มีขนาดใหญ่กว่าได้ เพราะพระองค์นั้นทรงทำสงครามโดยใช้ปัญญา ในตอนหนึ่งผู้เขียนได้แสดงพรรณนาไว้ว่า

“ทางฝ่ายสมเด็จพระนเรศวร เมื่อทรงทราบความ
 เคลื่อนไหวของข้าศึก ก็ให้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในพระ-
 นครศรีอยุธยาเตรียมการรักษาพระนครไว้ให้แข็งแรง
 ชะรอยจะทรงคอยให้ข้าศึกคือทัพพระเจ้าเชียงใหม่ได้ใจ
 แล้วยกถ่วงล่าเข้ามาในภูมิประเทศซึ่งตนไม่รู้จักมาก่อน”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๓๑)

ผู้เขียนได้แสดงพรรณนาและตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับยุทธวิธีในการทำสงครามของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระเจ้าเชียงใหม่ยกกองทัพมารุกรานกรุงศรีอยุธยา ผู้เขียนได้แสดงพรรณนาว่าอาจจะเป็นเพราะสมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นว่ากองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่มีกำลังมากกว่าจึงทรงสั่งการกวาดต้อนราษฎรเข้ามายังกำแพงพระนครเพื่อล่อให้กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่เข้ามายังชัยภูมิที่ไม่คุ้นเคย เมื่อพระเจ้าเชียงใหม่ไม่คุ้นเคยกับภูมิประเทศจึงพ่ายแพ้แก่กองทัพของสมเด็จพระนเรศวรซึ่งมีกำลังน้อยกว่าอย่างหมดรูป นับได้ว่าเป็นการแสดงพรรณนาและตั้งข้อสังเกตที่สามารถทำให้ผู้อ่านเห็นถึงพระปรีชาสามารถทางการสงครามของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้อย่างประจักษ์ชัด ซึ่งแฝงทัศนคติชื่นชมพระปรีชาสามารถที่ผู้เขียนมีต่อสมเด็จพระนเรศวร

ผู้เขียนยังได้แสดงทรรศนะด้วยการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องราวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่บางครั้งผู้เขียนก็จะแสดงทรรศนะคล้ายตามความในพระราชพงศาวดารฉบับวัน วลิต แต่ในบางครั้งผู้เขียนก็จะแสดงทรรศนะแย้งความในพระราชพงศาวดารฉบับวัน วลิต เช่นกัน ด้วยการตั้งข้อสังเกตต่าง ๆ เช่นในตอนที่กำลังถึงช่วงอายุที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงต้องไปเป็นองค์ประกันที่พม่า นั้น ผู้เขียนก็ได้มีทรรศนะค่อนข้างตรงกับนักประวัติศาสตร์ท่านอื่น ๆ โดยผู้เขียนกล่าวว่า

“วัน วลิต บอกว่า สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าเสด็จ
ไปกรุงหงสาวดีเมื่อพระชนษา ๑๓ ปี แต่สมเด็จพระนเรศวร
ดำรงราชานุภาพตรัสว่า ๙ ปี แตกต่างกันถึง ๔ ปี ผมเอง
เข้าใจว่าพระนเรศวรคงจะไปประทับอยู่ที่กรุงหงสาวดีก่อน
เสียดกรุงศรีอยุธยาแล้ว”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๑๙ - ๒๐)

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จพระราชสมภพในปี พ.ศ. ๒๐๙๘ ถ้าจะคำนวณว่าพระองค์เสด็จไปยังกรุงหงสาวดีเมื่อมีพระชนมายุ ๑๓ ปี ตามความเห็นของวัน วลิต ก็เท่ากับว่าพระองค์เสด็จไปกรุงหงสาวดีเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๑ และถ้าพระองค์เสด็จไปเมื่อมีพระชนมายุได้ ๙ ปี ตามตามความเห็นของสมเด็จพระนเรศวรฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระองค์ก็จะต้องเสด็จไป กรุงหงสาวดีใน พ.ศ. ๒๑๐๗ ซึ่งต่างก็เป็นเวลาก่อนการเสียดกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ ตรงกับทรรศนะของผู้เขียนที่ได้กล่าวไว้ นับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะคล้ายตามนักประวัติศาสตร์อื่นและทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงทรรศนะของนักประวัติศาสตร์ท่านอื่น ๆ เปรียบเทียบกันด้วย

ส่วนในการแสดงทรรศนะที่แย้งกับวัน วลิต นั้น หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชก็ได้ตั้งข้อสังเกตและแสดงเหตุผลที่ชัดเจนให้แก่ผู้อ่าน โดยมีได้บังคับให้ผู้อ่านเห็นคล้ายตามด้วยการแสดงทรรศนะแย้งข้อมูลในพระราชพงศาวดารของวัน วลิตนั้นปรากฏอยู่ในหลายตอน เช่นตอนที่วัน วลิตเล่าถึงเหตุการณ์หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรเสด็จหนีออกจากเมืองหงสาวดีแล้วเสด็จมายังเมืองพิษณุโลก และได้กล่าวว่าทางพม่าส่งแม่ทัพ ๒ นายคือเวียงเสื่อและเสื่อตันให้มาตามจับพระองค์ไปยังกรุงหงสาวดี ผู้เขียนก็ได้แสดงทรรศนะแย้งกับวัน วลิตไว้ว่า

“ส่วนทัฬหภูมิที่ไล่ตามพระองค์มา มีแม่ทัพชื่อ
เวียงเสื่อและเสื่อต๋านนั้น เห็น วัน วลิต จะผิดเป็นแน่ เพราะ
เอาไปปะปนกับเรื่องชาวไทยใหญ่ที่อพยพหนีพม่าจากเมือง
กำแพงเพชรมายังพิษณุโลกใน พ.ศ. ๒๑๐๘”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๒๑)

ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะแย้งข้อมูลของวัน วลิต และได้ตั้งข้อสังเกตว่า
วัน วลิตน่าจะนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์สองเหตุการณ์มารวมกันทำให้เกิดความ
คลาดเคลื่อนบกพร่องของข้อมูล หรือในตอนที่วัน วลิตบรรยายถึงสงครามยุทธหัตถี
ผู้เขียนก็ได้แสดงทรรศนะและตั้งข้อสังเกตว่าวัน วลิตนั้นขาดความเข้าใจในการทำสงครามบนช้าง
จึงเขียนความในพระราชพงศาวดารของตนอย่างเข้าใจผิด ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า

“วัน วลิต คงไม่รู้จักราชศัสตราวุธที่เรียกว่าพระแสง
ของ้าว ซึ่งเป็นอาวุธด้ามยาว มีง้าวซึ่งเป็นอาวุธใช้แทงฟัน
ได้อยู่ตรงปลาย และที่ใต้ง้าวลงมาก็มียอดสำหรับสับบังคับ
ข้างได้...ชาวโปรตุเกส...(ที่) นั่งอยู่หลังพระมหาอุปราชา...
เป็นกลางข้างโดยไม่ต้องสงสัย...ที่ว่าพัดคอยถวายเป็นงาน
พัดพระมหาอุปราชาให้เย็นพระองค์เป็นเรื่องที่ฝรั่งดูไม่เข้าใจ
ทีเดียวเพราะกลางข้างถืออะไรที่คล้ายพัดก็จริง แต่เป็น
รำแพนหางนกยูงที่คอยให้สัญญาณแก่กองทัพให้รุกหรือ
ถอย...(และ)ที่ว่ากลางข้างมีหน้าที่บังคับข้างก็ไม่จริงอีก
เพราะกลางข้างบังคับข้างไม่ได้ มีหน้าที่...คือคอยส่งอาวุธ
ให้แม่ทัพหรือจอมทัพซึ่งอยู่บนคอช้าง”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๔๗)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวัน วลิตนั้นเข้าใจผิดเกี่ยวกับการทำ
สงครามบนหลังช้าง อาจจะเป็นเพราะว่าวัน วลิตเป็นชาวต่างประเทศและอาจจะยังมิได้เคยพบ
เห็นการทำสงครามบนหลังช้างจึงอธิบายภาพสงครามยุทธหัตถีคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง
หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้ตั้งข้อสังเกตนี้และพยายามอธิบายให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่
แท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านเป็นอย่างมากและทำให้ผู้อ่านเข้าใจการทำสงครามบนหลังช้างได้
ชัดเจนมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

วัน วลิตยังได้กล่าวว่ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีการลงโทษผู้กระทำผิดด้วยการถลกหนัง ผู้เขียนก็ได้ให้ทรรศนะไว้ว่าไม่น่าจะเป็นจริง ผู้เขียนกล่าวว่า

“การถลกหนังคนทั้งเป็นนั้นไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ของคนไทย...แต่การลงพระราชอาญาเขียนหลังนั้นมีจริง...เมื่อลงหวายต้องแตกทุกฝัหวายไป หนักก็ถูกถลกตามรอยหวายด้วยประการฉะนี้ จึงเรียกการถูกเขียนว่าถูกถลกหลัง ไม่ใช่ถลกหนัง บางทีวัน วลิต จะไปคุยกับคนไทย ได้ยินคำว่าถลกหลังแล้วฟังผิดว่าถลกหนังเลยเขียนความไปตามนั้นก็ได้”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๕๒)

ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า วัน วลิตอาจจะได้รับข้อมูลมาผิดและเข้าใจผิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยอาจสับสนในคำว่า “ถลกหนัง” และ “ถลกหลัง” ซึ่งออกเสียงใกล้เคียงกัน นับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะ และตั้งข้อสังเกตแย้งกับข้อความในพระราชพงศาวดารสังเขปของวัน วลิตที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากผู้เขียนจะได้แสดงทรรศนะแย้งกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ในพระราชพงศาวดารฉบับวัน วลิตแล้ว ผู้เขียนยังได้แสดงทรรศนะแย้งกับนักประวัติศาสตร์บางท่านเกี่ยวกับเรื่องราวของพระยาละแวกที่ถูกสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกระทำปฐมกรรมหรือสำเร็จโทษด้วยขอหาเป็นกบฏนั้น ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะและตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

“เรื่องพระยาละแวกที่พระนเรศวรทรงกระทำปฐมกรรมประหารชีวิตนั้น นักประวัติศาสตร์ปัจจุบันเชื่อว่าพระยาละแวกหนีไปได้ และไปอยู่เมืองล้านช้าง ซึ่งผมไม่เชื่อว่าจะเป็นจริงเพราะพระเจ้าล้านช้างก็เกรงพระเดชานุภาพพระนเรศวรเป็นเจ้าเป็นที่สุด”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๘๔)

ผู้เขียนมีทรรศนะที่เกี่ยวกับการทำปฐมกรรมพระยาละแวกแตกต่างไปจากนักประวัติศาสตร์ท่านอื่น ๆ ที่เชื่อว่าพระยาละแวกหนีไปได้ โดยผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าหากพระยาละแวกหนีไปอยู่ที่เมืองล้านช้าง พระเจ้าล้านช้างก็คงจะต้องจับกุมตัวมาถวายสมเด็จพระนเรศวรอย่างเดิม ผู้เขียนเชื่อว่าบุคคลที่หนีไปได้นั้นคือบุตรชายของพระยาละแวก ตามหลักฐานข้อมูลจากพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งนับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะแย้งโดยหาหลักฐานที่มีน้ำหนักมาประกอบข้อสันนิษฐานของตน ทำให้ข้อสันนิษฐานที่ได้มีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก

ผู้เขียนยังได้แสดงทรรศนะถึงสถานที่ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชประทับอยู่ก่อนวันทำสงครามยุทธหัตถีกับสมเด็จพระมหาอุปราชา ซึ่งวัน วลิตได้กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารสังเขปว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชประทับแรมที่ Creng หรือ Nong Sarai ซึ่งผู้เขียนก็แสดงทรรศนะเพื่ออธิบายสถานที่นี้ไว้ว่า

“คำแปลภาษาอังกฤษเขียนว่า Creng หรือ Nong Sarai ชื่อหลังนั้นไม่เป็นปัญหาคือหนองสาหร่ายเต็มตัว ส่วนชื่อ Creng นั้นมีปัญหาเพราะผมเขียนว่า “เครง” ไว้ก่อนตามเสียงอักษร แต่อาจออกเสียงว่าเครงก็ได้หรือเสรง หรือเสรงก็ได้อีกเช่นเดียวกัน วัดเครงนั้นชื่อก็ตั้งเป็นไทยคืออยู่แต่เสรงหรือเสรงนั้นไม่มีในภาษาไทย น่าจะเป็น “สรง” มากกว่าอย่างอื่น ที่วัน วลิต เขียนไว้ว่าวัดร้างชื่อ Creng หรือ Nong Sarai นี้ ถ้าจะแปลเป็นไทยว่า “วัดสรงตำบลหนองสาหร่าย” จะได้ความมากที่สุด เพราะวัดร้างนั้นอยู่ใกล้หนอง เมื่ออยู่ใกล้หนองน้ำก็จะเกี่ยวกับการอาบน้ำ หรือการลงสรงของท่านผู้มีบุญคนใดคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้สร้างวัด จนถึงกับตั้งชื่อว่า “วัดสรง” ได้

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๔๑)

ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่าคำว่า “Creng” นั้นน่าจะอ่านว่าสรง ดังนั้น Creng Nongsarai ที่วัน วลิตกล่าวถึงนั้น ก็น่าจะหมายถึงวัดสรงที่ตำบลหนองสาหร่าย การแสดงทรรศนะดังกล่าวของผู้เขียนนับได้ว่าเป็นการแสดงความคิดเห็นที่มีความน่าเชื่อถือเพราะผู้เขียนได้พยายามหาเหตุผลที่มีน้ำหนักมายืนยันความเห็นของตน และเป็นการแสดงความคิดเห็นที่สามารถทำ

ให้ผู้อ่านเกิดความคล้อยตามได้เป็นอย่างดี หรือในตอนที่คุณเขียนแสดงทรรศนะเกี่ยวกับชื่อของเมือง ล้านช้างไว้ตอนหนึ่ง ผู้เขียนก็ได้แสดงทรรศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า

“เมืองลานช้าง...หมายว่ามีช้างมาก...แต่จีนเขียน
ชื่อแม่น้ำโขงเป็นภาษาจีนว่า...หลังซังเกียง...ไม่เกี่ยวกับ
ช้างล้านตัวหรือแม้แต่ตัวเดียว เมืองลานช้างหรือล้านช้าง
จะเอาชื่อเมืองมาจากแม่น้ำของจีนแต่เริ่ม แล้วมาแปลกัน
แบบไทย ๆ ว่าเป็นช้างเป็นม้าอย่างไร ก็น่าจะลองคิดดู”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๗๘)

คนไทยโดยส่วนมากจะเชื่อว่าล้านช้างนั้นน่าจะหมายถึงว่าเป็นดินแดนที่มีช้าง
มาก เช่นเดียวกับเมืองล้านนาที่มีความหมายว่ามีดินแดนที่กว้างใหญ่มาก แต่หม่อมราชวงศ์
คึกฤทธิ์ ปราโมชกลับให้ทรรศนะที่แตกต่างกันไปโดยท่านแสดงทรรศนะว่าอาจจะมาจากคำว่า
“หลังซังเกียง” ซึ่งมีความหมายว่า “แม่น้ำโขง” เพราะบริเวณที่ตั้งของอาณาจักรล้านช้างนั้นอยู่
บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งก็น่าจะมีความเป็นไปได้ นับได้ว่าเป็นการตั้งข้อสังเกตที่เป็นการเปิด
มุมมองใหม่ให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นรูปแบบของการแสดงทรรศนะโดยการตั้ง
ข้อสังเกตที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง “กฤษฎาภินิหารอันบดบังมิได้” ซึ่งก็จะเห็นได้ว่ามีอยู่หลายรูปแบบทั้ง
การแสดงทรรศนะในเรื่องทั่วไป การแสดงทรรศนะคล้อยตามหรือแย้งกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์
อื่น ๆ ตลอดจนการแสดงทรรศนะต่อชื่อสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการแสดง
ทรรศนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านเป็นอย่างมากเพราะเป็นการทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของผู้เขียน
เข้าใจเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่มีความถูกต้องชัดเจน และสามารถได้รับมุมมองใหม่ ๆ
ทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย และในส่วนที่เป็นการแสดงทรรศนะแย้งก็สามารถแสดงให้เห็น
เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

ในเรื่อง “โครงกระดุกในตู้” ก็พบการแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกตอยู่
เช่นกัน โดยส่วนมากจะเป็นการแสดงทรรศนะในเรื่องทั่วไป เช่นในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงข้อความ
ในกาพย์เห่เรือตอนหนึ่งที่กล่าวว่า “สายหยุดพุดจีบจิ้น เจ้ามีสินที่มีศักดิ์ คนทั้งวังเขาซังเจ้านัก
แต่พี่รักเจ้าคนเดียว” ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะว่าข้อความดังกล่าวเป็นบทพระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่พระราชนิพนธ์ให้แก่เจ้าจอมมารดาอำภา โดยผู้เขียนได้
แสดงทรรศนะโดยถอดความในบทพระราชนิพนธ์แล้วใส่ความเห็นของตนลง ผู้เขียนกล่าวว่า

“สายหยุดพุดจีบจีน” นั้นตรง เพราะเจ้าจอมมารดา
อำภาเป็นจีน

“เจ้ามีสินที่มีศักดิ์” ก็ตรงอีก เพราะเจ้าจอมมารดา
อำภาเป็นลูกเจ้าสัวกระทรวงรำรวยมาก และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีพระราชศักดิ์เป็นล้นพ้น

“คนทั้งวังเขาซังเจ้านัก” นั้นก็น่าจะตรง เพราะความ
เป็นเจ้าจอมที่โปรดปราน ความมีทรัพย์ และความเป็นเจ๊ก
เป็นจีนน่าจะทำให้คนทั้งวังอิจฉาริษยาและเกลียดชังได้มาก

“แต่พี่รักเจ้าคนเดียว” นั้นตรงทีเดียว เพราะในบรรดา
เจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๒ นั้น ปรากฏว่าเจ้าจอมมารดา
อำภาประสูติพระราชโอรสธิดาถึง ๖ พระองค์ มากกว่าเจ้าจอม
มารดาใด ๆ ทั้งหมด ถ้ามิใช่เพราะ “แต่พี่รักเจ้าคนเดียว”
แล้วก็คงจะไม่มีมากพระองค์ถึงเพียงนั้น

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๓๐)

จากตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจและใช้
เหตุผลเพื่อช่วยยืนยันทรรศนะของตนอย่างสมเหตุสมผล ทำให้การแสดงทรรศนะดังกล่าวของผู้เขียนมีความน่าเชื่อถือเป็นอย่างมาก และเป็นการเปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับประวัติวรรณคดี
เพราะนักวรรณคดีส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าบทประพันธ์ดังกล่าวเป็นพระนิพนธ์ในเจ้าฟ้า
ธรรมธิเบศร์ได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปแล้ว การแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกตในเรื่อง
“โครงกระดูกในตู้” มักจะเป็นการแสดงทรรศนะในเรื่องทั่วไป ผู้อ่านจึงสามารถขบคิดไปกับ
ทรรศนะที่ผู้เขียนได้นำเสนอ ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านได้เกิดมุมมองใหม่ ๆ ทางประวัติศาสตร์อีกด้วย

สำหรับในเรื่อง “ฉากญี่ปุ่น” นั้นก็ปรากฏการตั้งข้อสังเกตด้วยการแสดงทรรศนะ
เช่นเดียวกัน เช่นในตอนผู้เขียนกล่าวถึงยุทธวิธีการทำสงครามของพระเจ้าจิมมู ปฐมกษัตริย์
ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นตอนหนึ่ง ผู้เขียนกล่าวว่า

“พระเจ้าจิมมูทรงประกาศตนว่าได้ทรงสืบสกุล
มาจากพระอาทิตย์ เพราะฉะนั้นจึงไม่ทรงทำสงคราม
ย้อนแสงตะวันเลย แต่จะทรงเข้ารบต่อเมื่อมีแสงอาทิตย์

อยู่เบื้องหลัง ซึ่งหมายความว่าศัตรูของพระองค์จะต้อง
สู้ศึกโดยมีแสงอาทิตย์ส่องหน้าอยู่เสมอทั้งนี้ก็นับว่าเป็น
ยุทธวิธีที่ฉลาดอยู่”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๒๔)

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าพระเจ้าจิมมูกมักจะทรงทำการรบตามแสงของ
พระอาทิตย์และได้แสดงทรรศนะต่อยุทธวิธีดังกล่าวว่าเป็นกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดเป็นอย่างมากเพราะ
เป็นการบังคับให้ฝ่ายข้าศึกต้องทำการรบโดยมีแสงอาทิตย์ส่องหน้าซึ่งจะทำให้ไม่สามารถมองเห็น
สิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากนัก นับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะและการตั้งข้อสังเกตที่มีความน่าสนใจ
เป็นอย่างมาก หรือในอีกตอนหนึ่งเมื่อผู้เขียนกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นไว้ตอนหนึ่ง
ผู้เขียนก็ได้แสดงทรรศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ความจริงศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ไม่เคร่งครัดใน
พิธีการเพราะถือเอาใจเป็นใหญ่ เมื่อศาสนาพุทธไปถึงไหน
ได้พบกับพิธีพื้นเมืองต่าง ๆ ซึ่งอาจพิลึกกึกก็อยู่บ้าง
ศาสนาพุทธก็วางเฉยเสียได้ไม่ขัดขวาง ถ้าหากว่าพิธีเหล่านั้น
นั้นไม่มีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตหรือเบียดเบียนผู้อื่น ความสำเร็จ
ของศาสนาพุทธคือความมีใจอันกว้างขวาง เห็นอะไรแปลก
หูแปลกตาเข้าก็ไม่ร้องว่า “ผิด!” หรือ “บาป” เองง่าย ๆ ”

(จากญี่ปุ่น, หน้า ๓๐)

ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่เข้าได้กับกลุ่มคนต่าง
ๆ ได้โดยง่าย โดยแสดงทรรศนะว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่มีความยืดหยุ่นสูงกว่าศาสนา
อื่น ๆ จึงทำให้พระพุทธศาสนานั้นสามารถเข้ากับความคิดดั้งเดิมของบุคคลต่าง ๆ ได้ง่ายกว่า
ศาสนาอื่น ๆ การแสดงทรรศนะดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะทั่วไปของ
พระพุทธศาสนาได้อย่างเด่นชัดแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงทัศนคติทางด้านบวกในการชื่นชม
พระพุทธศาสนาของผู้เขียนได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

ในเรื่อง “ฝรั่งคักตินา” ก็ปรากฏการแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกตเช่นกัน
เมื่อผู้เขียนกล่าวถึงอำนาจของคริสตจักรทางการเมืองในประเทศอังกฤษ ผู้เขียนแสดงทรรศนะไว้ว่า

“ผมได้เคยอ่านบทความของคุณเสถียร พันธรังสี...
 พูดถึงเรื่องสมณะอังกฤษมีสิทธิเข้าประชุมรัฐสภา...เพราะ
 สังฆมณฑลอังกฤษนั้นประพฤติดีประพฤติชอบในทางธรรม
 จนทางฝ่ายอาณาจักรต้องยอมรับความสำคัญและให้เข้า
 ประชุมในรัฐสภา...แต่มูลเหตุที่สมณะอังกฤษเข้ารัฐสภานั้น
 มิได้มาจากความสำคัญทางธรรมเลย แต่มาจากเหตุอื่น
 โดยแท้เหตุแรกนั้นก็คือสมณะถือที่ดินจากพระเจ้าแผ่นดิน...
 จึงต้องประจบประแจงเอาใจพระเจ้าแผ่นดินเช่นเดียวกับ
 ชมารวาส”

(ฝรั่งศักดิ์นา, หน้า ๗๙)

ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับอำนาจของคริสตจักรทางการเมืองในอังกฤษ
 แยกกับทรรศนะของเสถียร พันธรังสีที่กล่าวถึงอำนาจทางการเมืองของคริสตจักรในอังกฤษนั้นได้
 รับมาจากความเลื่อมใสของชนชั้นผู้นำของประเทศ ผู้เขียนกลับมองว่าอำนาจทางการเมืองของ
 คริสตจักรในอังกฤษได้รับการประจบประแจงชนชั้นผู้นำของประเทศมากกว่า โดยตั้ง
 ข้อสังเกตจากการที่คริสตจักรในอังกฤษนั้นไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง ยังต้องถือครองที่ดิน
 จากพระเจ้าแผ่นดินอยู่ ซึ่งเท่ากับว่าฝ่ายอาณาจักรนั้นก็มิได้ให้ความเคารพยกย่องคริสตจักรเท่าใดนัก
 การแสดงทรรศนะดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะที่ค่อนข้างรุนแรง และมีความน่าสนใจ
 เป็นอย่างยิ่ง และทำให้ผู้อ่านมองเห็นทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อการครอบครองที่ดินแบบ
 Frankalmoign ได้เป็นอย่างดี

ส่วนในเรื่อง “ยิว” นั้นปรากฏการแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกตอยู่บ้าง
 เช่นในตอนผู้เขียนกล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของพระเจ้าไซโลมอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาเฉพาะ
 ตามหัวเมืองที่สำคัญ ทำให้ประชาชนต้องละทิ้งท้องถื่นและครอบครัวมาเพื่อทำงานในเมือง
 ผู้เขียนมองว่ามีลักษณะคล้ายกับแนวความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน ผู้เขียนจึงได้
 แสดงทรรศนะต่อแนวความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนไว้อย่างน่าสนใจว่า

“จีนคอมมิวนิสต์เชื่อว่าการกลืนกรรมจะได้ผลเพิ่ม
 ขึ้นอย่างจริงจังก็ต่อเมื่อได้นำเอาวิธีการของอุตสาหกรรม
 มาใช้ในการกลืนกรรมทั้งทางด้านทุนและแรงงาน คอมมิวนิสต์
 จึงต้องทำให้ครอบครัวแตกสลายลงด้วยการต้อนเอาคนไป
 อยู่รวมกันกันในคอมมูนหรือกึ่ง โดยแยกผู้ชายไว้ทางหนึ่ง

ผู้หญิงทางหนึ่ง และเด็กอีกทางหนึ่ง มิให้อยู่ด้วยกันเพราะ
เกรงว่าจะมีความผูกพันทางครอบครัว ผลที่เกิดขึ้นก็คือ
ความล้มเหลวทางด้านศีลธรรมโดยสิ้นเชิง”

(ยิว, หน้า ๔๕ - ๔๖)

ผู้เขียนแสดงทรรศนะว่าแนวความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของจีนนั้นเป็น
เพียงอุดมการณ์ที่มีอาจทำได้จริงในสังคม โดยตั้งข้อสังเกตจากการที่รัฐบาลจีนแยกสมาชิกใน
ครอบครัวของชาวนาจีนออกจากกัน ซึ่งนอกจากจะทำให้สถาบันครอบครัวของชาวนาต้องล่ม
สลายลงไปแล้ว ผลผลิตทางศีลธรรมที่คาดว่าจะสูงขึ้นก็กลับล้มเหลวลงด้วยเช่นเดียวกัน
การแสดงทรรศนะดังกล่าวของผู้เขียนเป็นการโจมตีแนวความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของ
ประเทศจีนอย่างรุนแรง และเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศ
จีนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามผู้อ่านยังสามารถได้รับรู้เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสังคมนิยม
คอมมิวนิสต์ในประเทศจีนเพิ่มเติมมากขึ้นด้วย

และในอีกตอนหนึ่งผู้เขียนแสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องข้อห้ามในเรื่องอาหารการ
กินของศาสนายูดาห์ที่เรียกกันว่า กาชรต หรือกอเซอร์ข้อหนึ่งที่ห้ามชาวยิวรับประทานปลาที่ไม่มี
ครีบและไม่มีเกล็ดไว้ว่า

“ที่ห้ามไม่ให้กินปลาที่ไม่มีครีบและไม่มีเกล็ดนั้น...

ไม่แน่มันอาจจะเป็นปลา อาจเป็นสัตว์เลื้อยคลานก็ได้”

(ยิว, หน้า ๑๒๘)

ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะว่าปลาที่ไม่มีครีบและไม่มีเกล็ดนั้น นอกจากจะ
หมายถึงปลาบางชนิดจริง ๆ แล้วยังอาจหมายรวมถึงสัตว์เลื้อยคลานหรือสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำบาง
ประเภทด้วย เช่น ตะกวด เต่า และพังพอน หรือสัตว์น้ำบางประเภทที่คนในสมัยก่อนนั้นไม่แน่ใจ
ว่าใช่ปลาหรือไม่อย่างปลาไหล ศาสนายูดาห์ก็ห้ามนำมารับประทานทั้งสิ้น การแสดงทรรศนะ
ดังกล่าวเป็นการตีความในพระคัมภีร์ให้ลึกลงไป ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุผลของข้อห้ามเกี่ยวกับ
การรับประทานอาหารของศาสนายูดาห์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าการแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกตในเรื่อง “ยิว” นั้นจะเป็นการ
แสดงความคิดเห็นในเรื่องทั่วไป บางทรรศนะก็มีการตั้งข้อสังเกตจากผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านได้รับ
มุมมองใหม่ ๆ จากงานเขียนนี้เพิ่มมากขึ้น และสามารถทำให้ผู้อ่านเห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนที่มี

ต่อสิ่งต่าง ๆ และในบางทศวรรษก็ยังเป็นการแสดงออกถึงความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์และอักษรศาสตร์ของผู้เขียนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้ว การแสดงทศวรรษโดยการตั้งข้อสังเกตที่ปรากฏในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชนั้นจะมีทั้งการแสดงทศวรรษในเรื่องทั่วไปและการแสดงทศวรรษคล้ายตามหรือขัดแย้งกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ซึ่งการแสดงทศวรรษดังกล่าวของผู้เขียนนี้ ผู้เขียนพยายามหาเหตุผลที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมาใช้ในการสนับสนุนทศวรรษของผู้เขียนทุกครั้ง ทำให้ทศวรรษของผู้เขียนที่แสดงผ่านทางงานเขียนนั้นเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์มากแก่ผู้อ่าน เพราะผู้อ่านสามารถนำไปใช้ในการอ้างอิงเชิงวิชาการ และสามารถมองเห็นภาพในประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังได้รับมุมมองใหม่ ๆ จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์อีกด้วย นอกจากนี้ในการแสดงทศวรรษของผู้เขียนในบางประเด็นก็ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในศาสตร์แขนงอื่น ๆ ของผู้เขียน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นปราชญ์ของผู้เขียนได้อย่างประจักษ์ชัด

๔.๓.๒ การแสดงทศวรรษโดยการคาดเดาคำคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์

การแสดงทศวรรษโดยการคาดเดาคำคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์เป็นวิธีการที่ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นส่วนตัว คาดเดาและหยั่งรู้ความคิดของบุคคลต่าง ๆ เพื่อคาดการณ์เหตุและผลของเรื่องราวต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เรื่อง “โครงกระดูกในตู้” ผู้เขียนได้แสดงทศวรรษต่อการที่สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี มิได้ทรงเข้ามาประทับภายในพระบรมมหาราชวังเลย นับตั้งแต่ได้รับสถาปนาในตำแหน่งดังกล่าว ผู้เขียนได้แสดงทศวรรษโดยการคาดเดาคำคิดของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในขณะนั้นไว้ว่า

“ชะรอยจะทรงรับความจริงว่าพระราชสวามีซึ่งทรงปราบดาภิเษกแล้วนั้น จะต้องมิพระสนมกำนัลมากมายตามพระราชประเพณีที่ถือกันอยู่ในขณะนั้น ที่เรียกว่าสิบสองห้องพระกำนัล จึงไม่ทรงขัดขึ้นพระราชประเพณี แต่จะเข้ามา

ประทับในพระบรมมหาราชวังก็คงจะต้องประสบภาวะที่ขาดพระเนตร บาดพระทัย จึงสมควรที่จะประทับอยู่ ๆ ที่เดิมเมื่อก่อนปราบดาภิเษกมากกว่า”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๑๙)

ผู้เขียนได้คาดเดาคำคิดของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีที่ได้ทรงเข้ามาประทับภายในพระบรมมหาราชวังว่าอาจเป็นเพราะพระองค์มีอาจทรงทนที่จะเห็นพระราชสวามีห้อมล้อมไปด้วยสาวสวรรค์กำนันนางได้ พระองค์จึงทรงเลือกที่จะประทับอยู่ที่อัมพวาเหมือนแต่ก่อนมากกว่า การคาดเดาคำรู้สึกของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีดังกล่าวของผู้เขียนเป็นการให้เหตุผลที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือและแสดงออกถึงพระอุปนิสัยของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ในตอนผู้เขียนกล่าวถึงพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่โปรดดลบันดาลให้พระหัตถ์ของหม่อมเจ้าดำรงเป็นพิเศษ จนทำให้เมื่อกระแสความนิยมในการเล่นตลับงาเฟื่องฟูขึ้นนั้น ก็มีเจ้านายหลายพระองค์ขอให้หม่อมเจ้าดำรงทำตลับงาให้ผู้เขียนแสดงทรรศนะต่อเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า

“เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงเล่นตลับงานั้นโปรดฝีมือของท่านลุงบั้งมากกว่าของใครอื่น...หากมีการประกวดตลับงาก็มักจะทรงตัดสินให้ตลับงาท่านลุงบั้งชนะบ่อย ๆ เป็นเหตุให้คนอื่น ๆ ที่เล่นตลับงา... หางาให้ท่านลุงบั้งกลิ้งเป็นตลับอยู่ไม่ขาด...ทั้งหมดนี้จะเป็นพระบรมราโชบายสงเคราะห์คนพิการของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงหรืออย่างไรก็ไม่ทราบได้”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๔๙)

ผู้เขียนได้คาดเดาคำคิดในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าที่โปรดดลบันดาลให้พระหัตถ์ของหม่อมเจ้าดำรงเป็นพิเศษนั้น ก็เพราะอาจจะทรงเห็นว่าหม่อมเจ้าดำรงนั้นเป็นคนพิการ พระองค์ทรงรู้สึกสงสารจึงได้หางานในการทำตลับงามาให้แก่หม่อมเจ้าดำรงเพื่อที่จะได้พึ่งพาตนเองได้ นับได้ว่าเป็นการแผ่เงาซึ่งแสดงออกถึงความชื่นชมในพระเมตตาธรรมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อย่างชัดเจน

ในเรื่อง "พม่าเสียเมือง" ตอนหนึ่งผู้เขียนได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการที่พระเจ้ามินดงมิได้ทรงแต่งตั้งเจ้าชายพระองค์ใดพระองค์หนึ่งเป็นองค์รัชทายาทขณะที่พระองค์ประชวรและใกล้ที่จะเสด็จสวรรคต ผู้เขียนกล่าวว่า

“บางทีพระเจ้ามินดงอาจทรงคิดไปว่าหากสถาปนา
พระราชโอรสองค์ใดองค์หนึ่งขึ้นไว้ในตำแหน่งรัชทายาท
ก็อาจเกิดแก่งแย่งอิจฉาริชยากันขึ้นมาได้”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๔๐)

ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะโดยการคาดคะเนความคิดของพระเจ้ามินดงที่ไม่ได้ทรงแต่งตั้งองค์รัชทายาทว่าอาจจะเป็นเพราะพระองค์มิทรงปรารถนาที่จะให้เกิดความวุ่นวายจากการแก่งแย่งพระราชบัลลังก์กัน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกตที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก

ในเรื่อง "ฝรั่งศักดิ์นา" ก็พบลักษณะการแสดงทรรศนะแบบคาดคะเนความคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์เช่นกัน เช่นในตอนหนึ่งผู้เขียนได้แสดงทรรศนะต่อเครื่องหมายของสภาอากาศไทยในยุคเริ่มต้นไว้ที่น่าสนใจตอนหนึ่งว่า

“สภาอากาศเมื่อแรกตั้งในเมืองไทยนั้นมิได้ใช้
เครื่องหมายอากาศอย่างในปัจจุบันเลย ะรอยคนใน
สมัยนั้นจะรังเกียจไม้กางเขน จึงยกย้ายทำเครื่องหมาย
เป็นรูปอุณาโลมสีแดง”

(ฝรั่งศักดิ์นา, หน้า ๑๖๔)

สัญลักษณ์ของสภาอากาศไทยในยุคแรกนั้นมิได้ใช้ตามแบบสัญลักษณ์อากาศสากลที่มีรูปแบบเป็นแถบสีแดงมาวางทับกันในลักษณะคล้ายรูปไม้กางเขนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคริสต์ศาสนา แต่กลับใช้สัญลักษณ์เป็นรูปอุณาโลมสีแดงซึ่งเป็นเครื่องหมายสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้เขียนคาดเดาความคิดของคนในสมัยนั้นว่าอาจนี้รังเกียจเครื่องหมายไม้กางเขนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคริสต์ศาสนา จึงต้องเปลี่ยนสัญลักษณ์ของอากาศไปและเรียกว่า “สภาอุณาโลมแดง” แทน ซึ่งเป็นการคาดคะเนความรู้สึกของคนในสมัยนั้นอย่างสมเหตุสมผลและแสดงให้เห็นถึงความรักชาติของคนไทยในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุปแล้วการแสดงพรรณนาโดยการคาดเดาคำความคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์ดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการเติมเต็มภาพทางประวัติศาสตร์ให้กระจ่างชัดต่อสายตาผู้อ่าน และยังมีบทบาทสำคัญในการให้ภาพความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงอุปนิสัยของบุคคลต่าง ๆ เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี การแสดงพรรณนาในลักษณะดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์จากงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ชุดนี้ได้เป็นอย่างดีและยังทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงทัศนคติที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้เขียนอีกด้วย

๔.๓.๓ การแสดงพรรณนาดำเนินโดยการเสียดสี

การเสียดสี คือ ศิลปะการเขียนที่ใช้กลวิธีทำเรื่องสำคัญให้กลายเป็นเรื่องขบขันเพื่อเสียดสีล้อเลียนความเขลาหรือความไม่ถูกต้องของมนุษย์และสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๓๘๑) แต่โดยปกติแล้วการเสียดสีในงานวรรณกรรมอาจหมายถึงการประชดประชันเหน็บแนมด้วย

ผู้เขียนได้ใช้การแสดงพรรณนาโดยการเสียดสีในการแสดงความเห็นในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของท่าน เช่น ในเรื่อง “กฤษฎาภินิหารอันบดบังมิได้” ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึง “ซองพรรค” ซึ่งกล่าวถึงไว้ในพระราชพงศาวดารสังเขปของวัน วไลยวา “พระยาอ่อนอันหนีไปอยู่ด้วยซองพรรคในตำบลแสนสโทงนั้นประมุขของพรรคทั้งปวงได้มากแล้วว่าจะยกมารบกับ พระยาละแวก” ผู้เขียนได้นำคำ “ซองพรรค” นี้ในการดำเนินเชิงเสียดสีพรรคการเมืองของไทย ผู้เขียนกล่าวว่า

“ซองพรรค” นั้นจะเป็นอะไร ผมก็ไม่รู้ แต่ฟังดูเหมือนกับพรรคการเมืองสมัยนี้ เพราะประมุขกันได้...เมื่อทัพพระยาอ่อน...แตกพ่ายไป “ซองพรรค” ก็ถอนทะเบียนเลิกพรรคไปด้วยจะไปเข้ากับพรรคใดไม่ทราบ”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๘๗)

ผู้เขียนได้ดำเนินพรรคการเมืองของไทยโดยการเสียดสี สังเกตได้จากการเล่นคำ “ประมุขของพรรค” ว่ามีลักษณะคล้ายกับพรรคการเมืองของไทยที่สามารถประมุข หรือซื้อขายตั้งราคากันได้ พรรคการเมืองที่มีอำนาจเงินมากก็สามารถซื้อพรรคการเมืองอื่น ๆ ให้เข้ามายุบรวมกับพรรคของตนได้ ซึ่งเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่ออันักการเมืองที่ไร้อุดมการณ์ในสังคมไทย

ในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงข้อมูลที่ว่า วลีที่ใช้ในการเขียนพระราชพงศาวดารสังเขป ผู้เขียนได้อธิบายว่าวัน วลีต เก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาจากคำบอกเล่าของผู้คนในสมัยนั้น ข้อมูลบางเรื่องจึงอาจมีการเสริมแต่งให้ผิดไปจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เช่น เรื่องที่ว่า วลีตกล่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงลงพระราชอาญาให้คนกินเนื้อของตนเองหรือกินอาจมาของตนนั้น อาจจะไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงก็เป็นได้ ผู้เขียนจึงตำหนิเชิงเสียดสีลักษณะนิสัยของคนไทยที่ชอบเสกสรรปั้นแต่งเรื่องราวไว้ตอนหนึ่งว่า

“คนไทยนั้นต่อเติมเรื่องราวเก่งอยู่แล้ว ใครไม่เชื่อก็
ขอให้อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้เอาเอง”

(กฤษฎาภินิหารฯ, หน้า ๖๕)

ผู้เขียนกล่าวตำหนินิสัยการชอบแต่งเติมเสริมความของคนไทยและได้กล่าวว่า เป็นลักษณะนิสัยที่แก้ไม่หาย โดยผู้เขียนได้เสียดสีลักษณะนิสัยนี้กับการลงข่าวในหนังสือพิมพ์บางฉบับในปัจจุบันที่มักลงข่าวบิดเบือนจากความเป็นจริง จะเห็นได้ว่าการแสดงทรรศนะดังกล่าวนั้น เป็นการตำหนิการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนโดยน้ำเสียงที่ไม่จริงจังมากนัก และเหมือนกับเป็นการกล่าวเหน็บแนมเสียดสีมากกว่า การแสดงทรรศนะดังกล่าว นอกจากจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพิลิตเพลินแล้ว ยังสามารถแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อนิสัยแต่งเติมเสริมความของคนไทยอีกด้วย

ในเรื่อง “โครงกระดูกในตู้” ปรากฏลักษณะการเสียดสีโดยการประชดประชันแบบอยู่หลายตอน เช่น ตอนหนึ่งเมื่อผู้เขียนกล่าวเหน็บแนมความคิดของบุคคลต่าง ๆ ที่คิดว่ากรมขุนวรจักรธรานุภาพทรงคิดที่จะแย่งราชบัลลังก์จากสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ผู้เขียนกล่าวอย่างประชดประชันว่า

“กรมขุนวรจักรฯ คงจะได้แต่ญวนพวกนี้ไว้เป็น
ข้าในกรม...ญวนพวกนี้เป็นนักแสดง ไม่ใช่ญวนอาสาที่
เป็นทหารหรือพวกญวนที่เป็นทหารปืนใหญ่ เพราะฉะนั้น
ถึงจะเป็นข้าในกรมก็คงไม่มีใครระแวงสงสัยนัก **จะใช้พวก
ญวนไต่ลวดรำโคมคิดการใหญ่ยึดแผ่นดินนั้นเห็นจะ
เป็นไปได้**”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๔๐)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ขึ้นทรงกรมเป็นกรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพจึงทรงหันไปดูแลกรมฉนวนหอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทหาร เพื่อลดคำครหาเรื่องที่จะทรงคิดแย่งพระราชบัลลังก์ ผู้เขียนจึงกล่าวอย่างประชดเหน็บแนมว่า กรมฉนวนหอกดังกล่าวมีแต่นักแสดงไตลวดรำโคม คงจะทำการยึดแผ่นดินไม่ได้เป็นแน่ นับได้ว่าเป็น การแสดงทัศนคติทางด้านลบ เหน็บแนมความคิดของบุคคลที่มองบรรพชนของท่านในทางเสียหายได้อย่างเจ็บแสบเป็นอย่างมาก หรือในตอนที่ผู้เขียนได้ตำหนิอำนาจของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ไว้อย่างเหน็บแนมตอนหนึ่ง ผู้เขียนกล่าวว่า

“เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ก็ได้เป็น
ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน...ที่มีอำนาจประหารชีวิตคนได้
จึงมีอำนาจวาสนา”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๔๕)

ผู้เขียนกล่าวเหน็บแนมอย่างเจ็บแสบว่าการที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์นั้นมีอำนาจวาสนามากและเป็นที่ยาเกรงของข้าราชการสำนักเป็นอย่างสูงก็เพราะว่าท่านมีอำนาจในการประหารชีวิตคนได้ ข้าราชการในราชสำนักจึงยกย่องนับถือท่าน การแสดงทรรศนะตำหนิดังกล่าวจึงเป็นการประชดเหน็บแนมอำนาจวาสนาของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์อย่างรุนแรง และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้เช่นกัน

ในตอนที่ผู้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ที่หม่อมเจ้าจวีวาด ปราโมช ได้หลบหนีออกจากพระนครไปยังเมืองเขมรพร้อมกับนางละครในเจ้าจอมมารดาอำภาในรัชกาลที่ ๒ หลังจากเหตุการณ์วิกฤตการณ์วังหน้า ร.ศ. ๑๑๒ ผู้เขียนได้นึกตำหนิการกระทำของท่านป้าของท่านโดยกล่าวเหน็บแนมหม่อมเจ้าจวีวาดไว้ตอนหนึ่งว่า

“ท่านป้าจวีวาดท่านเป็นคนขนาดนั้น ผู้เขียนเอง
ได้รู้เรื่องที่ท่านเล่าให้ฟังเมื่อยังเป็นเด็ก ไม่มีสติปัญญา
ความคิดเท่าไรนัก ก็ยังอ่อนใจเมื่อได้ยิน”

(โครงกระดูกในตู้, หน้า ๖๒)

ผู้เขียนได้กล่าวว่าเมื่อครั้งแรกที่ได้ฟังเรื่องของหม่อมเจ้าจิววาดนั้น ตนเองยังเป็นเด็กอยู่ แต่ก็รู้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่สมควรเลย ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการประชดเห็บแนม การกระทำอันปราศจากความยั้งคิดและเหตุผลของหม่อมเจ้าจิววาดอย่างรุนแรง และเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อหม่อมเจ้าจิววาด

ในเรื่อง “พม่าเสียเมือง” ก็ปรากฏลักษณะของการเสียดสีเช่นเดียวกัน เช่นในตอนที่คุณเขียนกล่าวถึงลักษณะนิสัยของชาวพม่าที่ลืมนึกถึงความเจ็บแค้นจากเหตุการณ์การเสียดินแดนครั้งแรกให้กับอังกฤษได้อย่างง่ายดาย ผู้เขียนก็นำนิสัยดังกล่าวมาเสียดสีคนไทยในปัจจุบันที่ลืมนึกเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดายเช่นเดียวกัน ผู้เขียนกล่าวว่า

“ถึงแม้ว่าพม่าจะต้องยอมแพ้ฝรั่งในการทำสงครามครั้งแรก แต่ความทรงจำของพม่าในเรื่องนี้ก็มิได้อยู่ไม่นาน เพราะพม่านั้นลืมน่ายพ้อ ๆ กับคนไทยสมัยนี้”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๑)

การแสดงทรรศนะดังกล่าวข้างต้นเป็นการแสดงทรรศนะตำหนิเชิงเสียดสี เพราะมุ่งเน้นในเรื่องของการล้อเลียนเห็บแนมนิสัยขี้ลืมของคนไทยในสมัยนั้นด้วยน้ำเสียงที่แฝงไปด้วยน้ำเสียงที่สร้างอารมณ์ขัน ผู้อ่านจึงได้รับความเพลิดเพลินจากงานเขียนข้างต้น

ในตอนที่คุณเขียนบรรยายสภาพบ้านเมืองพม่าในสมัยพระเจ้าสีป่อที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายจากการที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมทั้งในเมืองมัณฑลและหัวเมืองอื่น ๆ เพราะความยากจนทำให้เกิดความวุ่นวายไปทั่วประเทศ ผู้เขียนก็นำเหตุการณ์ดังกล่าวมาใช้ในการเสียดสีสภาพบ้านเมืองของไทยของสมัยนั้นว่า

“เรื่องเหล่านี้ดูเผิน ๆ ก็อาจจะนึกว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่ถ้าเอามาเทียบกับปัญหาต่าง ๆ ในเมืองไทยเราทุกวันนี้ แล้วยังเป็นเรื่องขี้ผงเล็กน้อย”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๙๕)

ขณะที่ผู้เขียนให้ภาพความเดือดร้อนของประชาชนชาวพม่าและความวุ่นวายของบ้านเมืองพม่าในสมัยพระเจ้าสีป่อที่ดูว่ารุนแรงมากนั้น ผู้เขียนกลับกล่าวว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยสมัยนั้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเสียดสีสังคมไทยได้อย่างเผ็ดร้อนและกระทบใจผู้อ่านเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ในตอนผู้เขียนกล่าวถึงการทำสังคายนาพระไตรปิฎกในรัชสมัยพระเจ้ามินดง ผู้เขียนกล่าวว่ามีการจัดทำขึ้นอย่างยิ่งใหญ่โดยที่พระเจ้ามินดงจะทรงเลี้ยงพระภิกษุวันละ ๒,๔๐๐ รูปเป็นประจำทุกเช้าเพลและได้ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์เป็นจำนวนมาก ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะต่อการสังคายนาพระไตรปิฎกในครั้งนั้นว่า

“ครั้งนั้นพม่าออกจะตื่นเตนไอ้อวดมากว่าเป็นการทำสังคายนาขึ้นครั้งแรก...ความจริงเมืองไทยเรา ได้ทำสังคายนามาก่อนคือในสมัยรัชกาลที่ ๑ เพราะความจำเป็นที่พม่ามาทำให้บ้านเมืองแตกกระส่าระสายบังคับให้ทำ มิได้ทำเพื่อเป็นการพระกุศลมหกรรมไอ้อวดคนเล่นอย่างในสมัยพระเจ้ามินดงหรือแม้แต่ในสมัยอนุ”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๔๐)

ผู้เขียนได้ประชดเหน็บแนมการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งนั้นว่าเป็นเพียง “มหกรรมไอ้อวดคน” เท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนรู้สึกไม่พอใจในการทำสังคายนาในครั้งนั้นเป็นอย่างมาก อาจจะเป็นเพราะว่าการทำสังคายนาพระไตรปิฎกนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมากในความคิดของผู้เขียน เพราะผู้เขียนได้ให้คำอธิบายว่าการทำสังคายนาพระไตรปิฎกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้นทำเป็นด้วยเหตุจำเป็น มิได้ทำเพื่อไอ้อวดเหมือนอย่างพม่าทำ การแสดงทรรศนะดังกล่าว ผู้เขียนได้แฝงน้ำเสียงเย้ยหยันการทำสังคายนาพระไตรปิฎกในสมัยพระเจ้ามินดง ซึ่งแสดงออกถึงทัศนคติทางด้านลบของผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย การแสดงทรรศนะนี้จึงสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนได้อย่างกระจ่างชัดและยังเป็นการตำหนิการกระทำของพระเจ้ามินดงโดยการประชดเหน็บแนมอีกด้วย

ในตอนผู้เขียนกล่าวตำหนิคณะกรรมการตรวจสอบเกี่ยวกับภาษีอากร (ก.ต.ภ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติตรวจสอบการปฏิบัติเกี่ยวกับภาษีอากรและรายได้ของรัฐ พ.ศ.๒๕๐๓ ว่าเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ทับซ้อนกับกรมสรรพากร ผู้เขียนกล่าวตำหนิว่า

“แต่โบราณเคยมีกรมสรรพากรนอก กรมสรรพากรในแล้วก็เลิกไป เหลือกรมสรรพากรเดียว แต่เดี๋ยวนี้ก็เกิด

กรมสรรพากรในชั้นนี้อีก แต่ยกกระสายเรียกเสียว่า ก.ต.ภ.
เป็นต้น"

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๒๐๖)

ผู้เขียนได้กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูป
หน่วยงานที่มีหน้าที่ทับซ้อนกันในรัชกาลของพระองค์ให้มีระเบียบมากยิ่งขึ้น เช่น การยุบรวม
กรมสรรพากรนอกและกรมสรรพากรในให้เป็นกรมสรรพากรเดียวกัน แต่ในปัจจุบันรัฐบาลกลับ
ทำให้หน่วยงานของรัฐมีอำนาจหน้าที่ทับซ้อนกันอีกครั้ง ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการถอยหลังลงคลอง

ผู้เขียนยังได้แสดงทรรศนะตำหนิความคิดของมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจหลายตอน
เช่น ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงความคิดของพระนางศุภยาลัตที่จะสำเร็จโทษเจ้านายชั้นสูงทั้งหมด
เพื่อป้องกันมิให้เกิดการแย่งชิงราชสมบัติ ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะว่าเป็นความคิดที่ป่าเถื่อนเป็นอย่างมาก
และผู้เขียนก็ได้นำความคิดดังกล่าวของพระนางศุภยาลัตมาใช้ในการตำหนิความคิดของคน
ในปัจจุบันอย่างน่าสนใจว่า

“ความคิดของพระนางศุภยาลัตจึงฟังดูป่าเถื่อนล้ำ
สมัยเต็มที แต่เราก็ไม่ควรจะลืมนึกว่าในเมืองไทยเราหลัง
พ.ศ.๒๔๗๕ มา นี้ มีคนที่คิดอย่างพระนางศุภยาลัตอยู่หลาย
คนและมีผู้ต้องรับกรรมไปไม่น้อยและในโลกนี้ตั้งแต่สงคราม
โลกครั้งที่ ๑ เป็นต้นมา ผู้ปกครองประเทศทั้งที่เป็นเผด็จการ
และเป็นคอมมิวนิสต์ได้ใช้ความคิดและเหตุผลของพระนาง
ศุภยาลัตประหารเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมีรู้จักก็แสนก็ล้าน
คน บางทีพระนางศุภยาลัตก็จะมีได้ทรงเป็นคนหัวโบราณ
อย่างที่คนทั้งหลายเคยนึกกันมา”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๗๓)

ผู้เขียนได้กล่าวประชดเหน็บแนมว่าความคิดของคนในสังคมปัจจุบันนี้ก็มีได้
แตกต่างกับความคิดของพระนางศุภยาลัตเลย เพราะในหลายสังคมรวมทั้งสังคมไทยหลังการปฏิวัติ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ ก็ปรากฏการกวาดล้างผู้ที่มีอุดมการณ์ตรงข้าม หรือศัตรูทาง
การเมืองเป็นจำนวนมากเช่นกัน ความคิดของพระนางศุภยาลัตจึงมิใช่ความคิดที่ล้ำสมัย หากแต่เป็น
ความคิดที่สามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อความคิด
เรื่องการทำลายล้างผู้อื่นของผู้มีอำนาจในสังคม นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

เมื่อพระเจ้าสีป้อบริหารราชการแผ่นดินได้ไม่นานก็ประสบกับปัญหาการขาดแคลนงบประมาณเพราะประชาชนยากจนลงจนไม่สามารถเก็บภาษีได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย พระเจ้าสีป้อจึงทรงเปิดประเทศรับชาวตะวันตกอีกครั้งหนึ่ง ผู้เขียนจึงนำเหตุการณ์ดังกล่าวมาดำเนินเชิงประชดเหน็บแนมกับรัฐบาลของไทยในสมัยนั้น ผู้เขียนกล่าวว่า

“พระเจ้าสีป้อและขุนนางก็มองเห็นทางที่จะได้
พระราชทรัพย์มาก ๆ เหลืออีกทางเดียวเท่านั้น คือการคบ
ฝรั่งทางนี้ไม่ล้าสมัยไปเลย **ทุกวันนี้ก็ยังใช้กันอยู่**”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๙๖)

ผู้เขียนได้กล่าวประชดเหน็บแนมความคิดในการเปิดประเทศรับชาวต่างชาติซึ่งเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ภายในประเทศว่าเป็นวิธีการที่นิยมใช้กันมาทุกยุคทุกสมัย แม้แต่รัฐบาลไทยในปัจจุบันก็ยังคงใช้วิธีการดังกล่าวนี้อยู่ ซึ่งเป็นการดำเนินความคิดของพระเจ้าสีป้อและความคิดของรัฐบาลไทยในเรื่องดังกล่าว

ผู้เขียนยังได้แสดงทรรศนะดำเนินชาวฝรั่งเศส เช่น ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงรัฐบาลฝรั่งเศสได้จัดตั้งธนาคารขึ้นในพม่าเพื่อให้รัฐบาลพม่ากู้ยืมเงินไปใช้ในการพัฒนาประเทศได้ ผู้เขียนกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวไว้ว่า

“รัฐบาลฝรั่งเศสและบริษัทธนาคารซึ่งจะได้ตั้งขึ้น
ใหม่นั้นลงทุนร่วมกันเป็นจำนวนเงินถึง ๒๕ ล้านรูปี พระเจ้า
สีป้อจะทรงกู้เงินจากธนาคารนี้ได้โดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ
๑๒ ต่อปี **แต่ราษฎรพม่าจะกู้โดยเสียดอกเบี้ยใน
อัตราต่ำเพียงร้อยละ ๑๘ ต่อปีเท่านั้น**”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๑๓๙)

ผู้เขียนกล่าวอย่างประชดเหน็บแนมว่าธนาคารฝรั่งเศสคิดดอกเบี้ยเงินกู้ถึงร้อยละ ๑๒ สำหรับพระเจ้าสีป้อ และร้อยละ ๑๘ สำหรับประชาชนทั่วไป ซึ่งนับได้ว่าเป็นการคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่สูงมาก แต่ผู้เขียนกลับใช้คำว่า “เพียง” อันเป็นการสื่อนัยยะประชดเหน็บแนมได้อย่างชัดเจน และยังเป็นการแสดงทัศนคติเชิงลบในการดำเนินความเห็นแก่ได้ของธนาคารฝรั่งเศส

ในการแสดงทรนศนะตำหนิต่อชาวอังกฤษ เช่น การเล่าถึงเหตุการณ์หลังจากฝ่ายอังกฤษยึดเมืองมณฑลและนครเทศพระเจ้าสีป้อ พระนางศุภยลัต และพระนางอลเน็นดอไปยังอินเดียแล้ว พระยาข้างเผือกของพระเจ้าสีป้อก็ได้ล้มลง ทางฝ่ายอังกฤษจึงได้นำศพพระยาข้างเผือกไปฝังไว้โดยปราศจากการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้เขียนรู้สึกไม่พอใจและแสดงทรนศนะตำหนิอังกฤษอย่างรุนแรงว่า

“พระยาข้างเผือกนั้นเกิดมาคู้บุญบารมีพระเจ้าสีป้อและกรุงรัตนบุรีอั้งวะ พอสิ้นบุญบารมีนั้นแล้วพระยาข้างเผือกก็สิ้นเหตุที่จะชีวิตอยู่ต่อไป

“ทหารฝรั่งและกุลีพม่าช่วยกันลากศพพระยาข้างเผือกออกไปนอกกรุงอั้งวะแล้วก็ขุดหลุมฝังไว้โดยไม่มีพิธีตองไม่มีปักกลองอย่างไรทั้งสิ้น ฝรั่งจัดการกับขยะกรุงมณฑล
อย่างไร ก็จัดการกับศพพระยาข้างเผือกคู้บุญกรุงอั้งวะ
อย่างนั้น”

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๒๐๘)

ผู้เขียนกล่าวตำหนิการกระทำต่อศพพระยาข้างเผือกของพม่าด้วยน้ำเสียงที่ประชดเห็บแถมว่า “ฝรั่งจัดการกับขยะกรุงมณฑลอย่างไร ก็จัดการกับศพพระยาข้างเผือกคู้บุญกรุงอั้งวะอย่างนั้น” ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงทัศนคติของผู้เขียนที่มีชาวตะวันตกต่อเหตุการณ์ดังกล่าวในเชิงตำหนิ

จะเห็นได้ว่าการแสดงทรนศนะตำหนิชาวฝรั่งเศสและอังกฤษข้างต้นสามารถทำให้ผู้อ่านเห็นถึงสภาพประเทศพม่าที่ถูกมหาอำนาจตะวันตกครอบงำได้อย่างเด่นชัดและเป็นการแสดงให้เห็นว่าจักรวรรดินิยมตะวันตกต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากดินแดนที่เข้ายึดครองเท่านั้น

ส่วนการแสดงทรนศนะตำหนิการเมืองไทยนั้น ผู้เขียนยังแสดงทรนศนะตำหนิความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทยไว้ตอนหนึ่งว่า

“ประวัติศาสตร์ของเมืองไทยเต็มไปด้วยหลักฐานแห่งอธิปไตยของปวงชน แม้แต่พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชก็ทรงดำรงตำแหน่งด้วย “อเนกชนนิกรสโมสรรสมมติ” คนทั้งหลายมาประชุมเลือกตั้งขึ้น

นำอัศจรรย์ใจที่อธิปไตยของปวงชนนั้นมาถูกกลืนรอน
ถูกระงับในยุคประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญบ้างไม่มี
บ้างนี่เอง

**จะสรุปได้หรือไม่ว่า ยุคประชาธิปไตยของเมือง
ไทยนี้เป็นยุคที่พระเจ้าแผ่นดินและราษฎรไม่มีอำนาจ**

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๔๑)

ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะว่าในสมัยที่สังคมไทยยังปกครองในระบบอบก่า คือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชชนั้น พระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชสมบัติจากอเนกชนนิกรสโมสรสมมติหรือที่ประชุมของพระราชวงศ์และขุนนางเลือกขึ้น ซึ่งดูแล้วจะมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเสียอีก การแสดงทรรศนะดังกล่าวจึงเป็นการดำเนินความคิดความเป็นประชาธิปไตยแบบจอมปลอมของสังคมไทยในสมัยนั้น โดยการแฝงน้ำเสียงประชดเหน็บแนมได้อย่างเจ็บแสบและแสดงให้เห็นถึงทัศนคติในเชิงลบของผู้เขียนที่มีต่อการเมืองไทยในยุคเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เป็นอย่างดี

ในเรื่อง “ฉากญี่ปุ่น” ปรากฏการแสดงทรรศนะดำเนินโดยการประชดเหน็บแนมไม่มากนัก เช่น ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึง “ฮินิน” ซึ่งเป็นชนชั้นต่ำของญี่ปุ่น เช่น พวกขอทาน หมอลำ คณะละคร หญิงโสเภณี และบุคคลที่ถูกขับออกมาจากสังคมนั้น ผู้เขียนกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“ผู้ใดฆ่าฮินินตาย ทางบ้านเมืองก็ไม่ถือว่าเป็นโทษ
ฐานฆ่าคน หากจะมีโทษบ้างก็เป็นโทษปรับเล็ก ๆ น้อย ๆ
ฐานฆ่าสัตว์เป็นบาปเท่านั้นเอง”

(ฉากญี่ปุ่น, หน้า ๘๕)

ผู้เขียนพยายามแสดงให้เห็นว่าฮินินนั้นเป็นเสมือนบุคคลที่ไร้ค่าในสังคมญี่ปุ่น จนถึงกับกล่าวอย่างประชดเหน็บแนมว่า ชีวิตของฮินินนั้นมีค่าเพียงแค่สัตว์ตัวหนึ่งที่เมื่อถูกใครฆ่าแล้วก็จะมีความผิดฐานฆ่าสัตว์เท่านั้นเอง นับได้ว่าเป็นการแสดงทรรศนะดำเนินการมองไม่เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ในสังคมญี่ปุ่นอย่างตรงไปตรงมา นอกจากนี้การประชดเหน็บแนมดังกล่าวยังเป็นการแสดงทรรศนะที่กระทบใจผู้อ่านเพราะทำให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจพวกฮินิน ทั้งยังแฝงทัศนคติทางลบที่ผู้เขียนมีต่อการแบ่งชนชั้นในสังคมญี่ปุ่นอีกด้วย

ในเรื่อง “ฝรั่งเศสักตินา” ปรากฏการแสดงทรรศนะตำหนิโดยการเสียดสีอยู่บ้าง เช่น ในตอนที่ผู้เขียนเล่าถึงประเพณีของราชสำนักอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับวันบรมราชาภิเษก ว่าในช่วงเช้าจะทำพิธีทางศาสนาที่วิหารเวสต์มินสเตอร์ และในช่วงค่านั้นจะมีการจัดเลี้ยง ซึ่งในงานเลี้ยงนั้นจะมีนายทหาร หรือแชมเปียนของพระมหากษัตริย์กล่าวเชิญชวนผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการที่พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ขึ้นครองราชย์ให้มาสู้รบกับตน ซึ่งผู้เขียนก็เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันบรมราชาภิเษกพระเจ้าริชาร์ดที่ ๒ ไว้ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อครั้งราชาภิเษกพระเจ้าริชาร์ดที่ ๒...
 ราชแชมเปียนประจำรัชกาล...เข้าไปถึงวิหารหลวงเวสต์
 มินสเตอร์แต่ตอนเช้าขณะที่กำลังทำพิธีราชาภิเษก...
 พระเจ้าริชาร์ดต้องให้มหาดเล็กไปไล่ว่าไปให้พ้น
ชาติยังไม่ต้องการ คำ ๆ ค่อยกลับมาใหม่”

(ฝรั่งเศสักตินา, หน้า ๕๙ – ๖๐)

นายทหารแชมเปียนของพระเจ้าริชาร์ดที่ ๒ เข้าไปยังวิหารหลวงมืดเวลา พระเจ้าริชาร์ดจึงให้มหาดเล็กออกไปไล่แชมเปียนผู้นั้นออกจากวิหารหลวง ความในข้อนี้ผู้เขียนแปล คำว่า “ชาติยังไม่ต้องการ” เอาไว้ในบริบทที่ทหารเข้ามามืดเวลา จึงพอที่จะอนุมานได้ว่าผู้เขียนมี เจตนาขำล้อเสียดสีทหารที่ก่อการปฏิวัติรัฐประหารมืดเวลา เพราะคำว่า “ชาติยังไม่ต้องการ” สามารถสื่อนัยยะไปถึงคำพูดของคณะทหารที่ก่อการปฏิวัติ ที่มักบอกแก่ประชาชนว่าทำไป เพื่อชาติบ้านเมือง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการแฝงนัยยะตำหนิและเสียดสีทหารของไทยได้อย่างแยบคาย

ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงการถือครองที่ดินแบบหนึ่งที่เรียกว่า Knight's Service ผู้เขียนก็ได้กล่าวเสียดสีถึงตำรวจชั้นอัศวินไว้อย่างน่าสนใจและน่าขบขันว่า

“Knight's Service ซึ่งพอจะแปลเป็นไทยอย่างไ้ ๆ
 ได้ว่า “อัศวินบริการ” ซึ่งฟังแล้วไม่รู้เรื่องเลย **โพลไปคิดถึง**
การค้ำฝืนหรือกินสินบน ซึ่งนอกเรื่องไปที่เดียว”

(ฝรั่งเศสักตินา, หน้า ๔๙)

นายตำรวจอัศวินนั้นถือกำเนิดขึ้นในสมัยที่พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ดำรง ตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมตำรวจ นายตำรวจอัศวินนั้นจะได้รับมอบหมายอัศวินเพื่อแสดงความเป็น นายตำรวจอัศวิน และโดยส่วนมากแล้วผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นนายตำรวจอัศวินนั้นก็จะเป็นคนสนิท ของพลตำรวจเอกเผ่านั่นเอง จึงปรากฏว่านายตำรวจอัศวินนั้นมีชื่อเสียงที่ไม่ค่อยดีนัก

เพราะมักจะพัวพันกับคติทฤษฎิต่าง ๆ ดังที่ผู้เขียนได้เสียดสีว่าเมื่อฟังคำว่าอัศวินแล้วก็จะ “ไหลไปคิดถึงการค้าฝิ่นหรือกินสินบน” ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการเสียดสีนายตำรวจอัศวินอย่างเจ็บแสบ และยังเป็นการเปิดโปงความทุจริตของนายตำรวจอัศวินอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีแสดงทรรศนะตำหนิโดยการประชดเหน็บแนมเช่นกันโดยส่วนมากจะเป็นตำหนิคนในสังคมไทย เช่นในตอนผู้เขียนตำหนิคนที่อาศัยบารมีของผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อหวังผลประโยชน์กระทั่งยอมทำทุกอย่างราวกับเป็นทาสเพื่อให้ผู้มีอำนาจนั้นรู้สึกพอใจ ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า

“เมืองไทยเราทุกวันนี้ก็ปรากฏว่ามีผู้ฝากตัวกับผู้มีอำนาจวาสนาอยู่ไม่น้อย คิดดูแล้วก็มีทั้งข้าไทและข้าทาส ใครอยากเป็นข้าใครแบบไหนก็น่าจะคิดดูได้เองว่า อย่างไรจะดีกว่ากัน”

(ฝรั่งศักดิ์นา, หน้า ๒๕)

ผู้เขียนได้กล่าวอย่างประชดเหน็บแนมว่า ให้บุคคลที่กระทำตัวราวกับเป็นทาสเพื่อประจบสอพลอผู้มีอำนาจได้เลือกเอาว่าอยากจะมีฐานะเป็นข้าทาสหรือข้าไท แต่ถึงจะเป็นแบบใดก็ตามบุคคลนั้นก็ยังมีฐานะเป็นทาสอยู่ดี การกล่าวอย่างประชดเหน็บแนมดังกล่าวจึงเป็นการแสดงทรรศนะตำหนิที่รุนแรงและกระทบใจผู้อ่านเป็นอย่างมาก และยังเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยอีกด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังกล่าวอย่างประชดเหน็บแนมต่อไปว่า

“ในเมืองเราทุกวันนี้ก็ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ทำให้เกิดสภาพที่เรียกกันว่า “มีปลอกคอ” หรือมี “บัตรเบ่ง” ให้ความสะดวกและความปลอดภัยในชีวิตได้หลายอย่าง”

(ฝรั่งศักดิ์นา, หน้า ๒๖)

ผู้เขียนได้กล่าวว่ามีคนบางคนยอมใส่ “ปลอกคอ” เพื่อแสดงว่ามีผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลัง หรือบางคนอาจจะมี “บัตรเบ่ง” เพื่ออภิสิทธิ์ในสังคม คำว่า “บัตรเบ่ง” ในที่นี้น่าจะหมายถึงบัตรประจำตัวของตำรวจบางนายในสมัยที่ดำรงอยู่ในอาศัยอำนาจซึ่งมักใช้อำนาจในทางมิชอบก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามทั้งคำว่า “ปลอกคอ” และ “บัตรเบ่ง” ก็ล้วนแต่เป็นการตำหนิคนบางกลุ่มในสังคมไทยและทำให้ผู้อ่านเข้าใจสภาพสังคมในสมัยนั้นได้อีกด้วย

ในอีกตอนหนึ่งเมื่อผู้เขียนกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมของอังกฤษในสมัย ยุคกลางที่มีการพิพากษาคดีโดยการให้โจทก์และจำเลยออกมาสู้กัน หากฝ่ายใดชนะ ศาลอังกฤษ ก็จะตัดสินให้ฝ่ายนั้นชนะคดี หากฝ่ายโจทก์หรือจำเลยไม่อาจทำการต่อสู้ด้วยตัวเองก็สามารถให้ แชมเปียน หรือตัวแทนออกมาต่อสู้แทนได้ ทำให้ผู้ที่มีฐานะบางคนเลี้ยงแชมเปียนเอาไว้เพื่อใช้ในการ สู้คดี ผู้เขียนจึงได้นำประเด็นดังกล่าวมาประชดเหน็บแนมผู้มีอำนาจในสังคมไทยไว้ตอนหนึ่งว่า

“ผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ในปัจจุบันที่เลี้ยงนักเลง
อันธพาลไว้รุมกินโต๊ะคนอื่นนั้นก็พอจะเรียกได้ว่าเป็น
“คักดินาฝรั่ง” หรือพิวตลลิสมาได้บ้างกระมัง”

(ฝรั่งคักดินา, หน้า ๕๘)

ผู้เขียนได้กล่าวตำหนิผู้มีอำนาจในสังคมไทยที่เลี้ยงอันธพาลไว้เพื่อรังแก ประชาชนโดยการประชดเหน็บแนมอย่างเจ็บแสบว่าทำตัวเยี่ยง “คักดินาฝรั่ง” นับได้ว่าเป็นการ แสดงพรรณนะที่กระทบใจผู้อ่านและแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องดังกล่าว

ในตอนหนึ่งผู้เขียนได้กล่าวตำหนิสื่อมวลชนของไทยอย่างประชดเหน็บแนมไว้ ตอนหนึ่ง ผู้เขียนกล่าวว่า

“หนังสือพิมพ์เมืองไทยที่อ้างว่าหัวทันสมัยตั้งข้อ
รังเกียจการแบ่งชั้นวรรณะ...**กลับมักจะปรากฏว่าปลื้ม ๆ**
ในการที่ได้เป็น “ฐานันดรที่ ๔”...หนังสือพิมพ์ที่ชอบอ้าง
ตนเป็น “ฐานันดรที่ ๔” นั้นเอง ชอบมี “คักดินา” อันเป็นสิ่งที่
ที่ตนเองชอบประณามคนอื่นอยู่เสมอ ฟังแล้วก็ดูขัด ๆ หู
อย่างไรอยู่”

(ฝรั่งคักดินา, หน้า ๘๙)

ผู้เขียนกล่าวตำหนินักหนังสือพิมพ์ของไทยที่ตั้งข้อรังเกียจเรื่องการแบ่งชนชั้น วรรณะ แต่กลับเรียกตัวเองว่าเป็น “ฐานันดรที่ ๔” ซึ่งเป็นการแบ่งชนชั้นในรูปแบบหนึ่ง ผู้เขียนจึง กล่าวอย่างประชดเหน็บแนมว่านักหนังสือพิมพ์นั้น “ชอบมีคักดินาอันเป็นสิ่งที่ตนเองชอบประณาม” ซึ่งเป็นการประชดเหน็บแนมที่แสดงออกถึงทัศนคติที่ผู้เขียนมีต่อนักหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้น

ในเรื่อง “ยิว” ตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงชนชั้นสูงของโรมันตอนหนึ่ง ผู้เขียนแสดงทรรศนะตำหนิบุคคลเหล่านั้นว่ามักจะอ้างว่าตนเองสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้า เพื่ออ้างความชอบธรรมทางการเมือง ผู้เขียนจึงได้กล่าวอย่างประชิดเหินบแนมว่า

“เป็นเหตุให้คนอ้างได้มากกว่าสืบเชื้อสายมาจาก
เทวดาค้นองคนี้ จนสังคมสมัยโรมันนั้นเหมือนกับ
ลิงในค่ายพระรามมีแต่ลูกพระอาทิตย์ ลูกพระพาย
และหลานเทวดาอะไรต่ออะไรเดินกระเทบไหล่กัน
อยู่ไม่ขาด”

(ยิว, หน้า ๑๒๒)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่าสังคมโรมันในขณะนั้นเหมือนกับ “ลิงในค่ายพระราม” เพราะชนชั้นปกครองมักอ้างว่าตนเองนั้นสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้า คล้ายกับทหารลิงของพระรามที่เป็นลูกของเทวดาต่าง ๆ เช่น สุครีพเป็นลูกของพระอาทิตย์ หนุมานเป็นลูกของพระพาย เป็นต้น การแสดงทรรศนะดังกล่าวจึงเป็นการแสดงทรรศนะตำหนิชนชั้นปกครองของชาวโรมันโดยการประชิดเหินบแนมอย่างทีเล่นทีจริง ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลินจากการอ่านได้เป็นอย่างดี

ในตอนผู้เขียนกล่าวถึงความเป็นอยู่ของชาวยิวในยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษ ๑๒ - ๑๔ ผู้เขียนกล่าวว่า ในช่วงเวลานั้นชาวยิวมักถูกใส่ร้ายจากชาวคริสต์ว่ากระทำการลบหลู่พระเยซู ซึ่งชาวคริสต์ถือว่าเป็นอุบาทว์ของบ้านเมือง ทำให้ชาวคริสต์ใช้ความรุนแรงกับชาวยิวเพื่อเป็นการลงโทษ ผู้เขียนได้กล่าวถึงเหตุการณ์นั้นว่า

“วิธีแก้อุบาทว์และอัปมงคลนั้นมีอยู่สองวิธี
วิธีแรกนั้นท่านให้เผาโรงสวดยิวที่เรียกว่า ชินาก็อก...
วิธีที่สองนั้น...ท่านให้แก้...ด้วยการไม่ยอมใช้หนี้ยิว...
วิธีหลังนี้จึงมีผู้นิยมใช้กันมาก และข่าวลือเรื่องนี้
ก็มักจะมียูบ่อย ๆ”

(ยิว, หน้า ๑๘๐)

ผู้เขียนกล่าวว่าวิธีการลงโทษชาวยิวนั้นมีทั้งการเผาศาสนสถานของชาวยิวที่เรียกว่า “ชินาก็อก” และการไม่ใช้หนี้ยิวที่กู้ยืมมาจากชาวยิว ผู้เขียนได้ประชิดเหินบแนมว่าการไม่ใช้หนี้ยิวแก่ชาวยิวนั้นเป็นวิธีการที่ชาวคริสต์นิยมมากกว่า และชาวคริสต์มักจะปล่อยข่าวโคมลอยนี้ขึ้น

เสมอเพื่อที่จะได้ไม่ต้องใช้หนี้ช่าวยิว ซึ่งนับได้ว่าเป็นการแฝงน้ำเสียงตำหนิความเห็นแก่ตัวของชาวคริสต์อย่างตรงไปตรงมา

ในตอนหนึ่งผู้เขียนได้แสดงทรรศนะตำหนิความคิดของคนไทยโดยการประชดเหน็บแนมไว้อย่างน่าสนใจว่า

“คนไทยอยู่ในเศรษฐกิจระบอบนายทุน...ทุกวันนี้
หากคอมมิวนิสต์มาพูดคำเดียวว่าจะยกเลิกหนี้ทั้งประเทศ
คนไทยที่จะสมัครใจเป็นคอมมิวนิสต์ก็คงจะมีมากมาย”

(ยิว, หน้า ๒๐๐)

ผู้เขียนได้กล่าวตำหนิความเห็นแก่ได้ของคนไทยโดยการประชดเหน็บแนมว่า หากใครก็ตามที่สามารถยกหนี้ให้แก่คนไทยได้ คนไทยก็พร้อมที่จะไปเข้าร่วมด้วย แม้ฝายนั้นจะเป็นคอมมิวนิสต์ก็ตาม การแสดงทรรศนะข้างต้นของผู้เขียนเป็นการตำหนิโดยการประชดเหน็บแนม และยังแสดงทัศนคติที่มีต่อความเห็นแก่ได้ของคนไทยอีกด้วย

ในเรื่อง “ยิว” ปราบฎการแสดงทรรศนะตำหนิโดยการเสียดสีไม่มากนัก เช่น ในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงเทพีอเชราห์ ผู้เขียนได้กล่าวว่า

“นอกจากนั้นก็ยังมีเทพีอีกองค์หนึ่งซึ่งชาว
อะนาคนับถืออยู่ มีชื่อว่า อเชราห์ การกระทำบูชา
เทพีองค์นี้ **ก็ดูเหมือนจะไม่ผิดอะไรกับการแสดง
ระบำเลี้ยงส่งนายตำรวจไทยที่ไปเมืองนอกใน
เมืองไทยเราทุกวันนี้** มีหน้าซ้ำในโบสถ์วิหารของ
เทพีอเชราห์นี้ ก็ยังมีโสเภณีเอาไว้รับผู้ชายหารายได้
เลี้ยงเวทสถานอีกด้วย”

(ยิว, หน้า ๓๗ – ๓๘)

แม้ผู้เขียนจะไม่ได้กล่าวไว้ว่าการบูชาเทพีอเชราห์นั้นทำอย่างไร แต่จากการที่ผู้เขียนกล่าวว่าวิหารของเทพีอเชราห์นั้น มีหญิงโสเภณีขายบริการทางเพศอยู่เป็นจำนวนมาก ก็พอที่จะอนุมานได้ว่าการบูชาเทพีอเชราห์นั้นอาจจะเป็นการระบำเปลื้องของพวกโสเภณีเหล่านั้นก็เป็นได้ และเมื่อผู้เขียนได้กล่าวเปรียบเทียบวิธีการบูชาเทพีอเชราห์ดังกล่าวว่าเป็นเหมือนกับการแสดงระบำเลี้ยงส่งตำรวจของไทยในปัจจุบัน ก็ทำให้ผู้อ่านคิดได้ว่าการแสดงระบำเลี้ยงส่งตำรวจ

นั้น อาจจะเป็นระบอบเปลี่ยของหญิงบริการก็ได้ ซึ่งเป็นการตำหนิความไร้จริยธรรมของตำรวจไทยในสมัยนั้นและกระทบใจผู้อ่านเป็นอย่างมาก

ในตอนผู้เขียนกล่าวถึงการบริหารประเทศของพระเจ้าไชโยมอณ ผู้เขียนกล่าวว่าพระองค์ทรงเปลี่ยระบบเศรษฐกิจของประเทศจากการกสิกรรมไปเป็นอุตสาหกรรมทำให้เกิดชนชั้นกลาง ช่องว่างทางฐานะระหว่างบุคคล และการเอารัดเอาเปรียบขึ้นในสังคมส่งผลให้สังคมยิวในตอนนั้นวุ่นวายมาก ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า

“ความชั่วและความเลื่อมในธรรมะและคอร์ปชั่น
และความชั่วเหล่านี้ย่อมจะทำให้ความยุติธรรมในบ้านเมือง
ต้องวิปริตไปในที่สุด ผมพูดเรื่องบ้านเมืองของพวกยิว
เมื่อ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ไม่ได้พูดถึงเมืองไทยในสมัยนี้
ใครอย่าเข้าใจผิด”

(ยิว, หน้า ๔๖)

ผู้เขียนได้ใช้เรื่องราวดังกล่าวในการเสียดสีสังคมไทยในยุคปัจจุบันว่ามีสภาพที่ไม่แตกต่างกันนักกับสังคมยิวในสมัยพระเจ้าไชโยมอณเมื่อ ๓,๐๐๐ ปีที่แล้ว จะเห็นได้ว่าการแสดงทรรศนะดังกล่าวเป็นการตำหนิสังคมไทยที่คนในสังคมขาดความเลื่อมใสในธรรมะและเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้สังคมไทยใกล้ถึงกาลวิปริต ทำให้มีลักษณะของการย่ำลือสภาพสังคมไทยในสมัยนั้น และยังเป็นการแสดงทัศนคติด้านลบที่ผู้เขียนมีต่อสังคมไทยในขณะนั้นด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วการแสดงทรรศนะตำหนิโดยการเสียดสีนั้นมิจมุ่งหมายสำคัญในการสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน เพราะการเสียดสีนั้นจะมีลักษณะของการพูดที่เล่นที่จริงมากกว่า กระนั้นการแสดงทรรศนะตำหนิดังกล่าวก็สามารถสะท้อนความคิดเห็นและแสดงทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชก็คือการตำหนิตัวเองแบบประชดเหน็บแนม เช่นผู้เขียนได้ตำหนิตัวเองว่าตนเองนั้นแก่แล้ว งานเขียนที่เขียนขึ้นมานั้นอาจจะมีข้อบกพร่องบ้าง ขอให้ผู้อ่านอย่าได้ถือสาเลยซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขัน เช่นในตอนต้นเรื่อง “พม่าเสียเมือง” ผู้เขียนก็ได้กล่าวตำหนิตนเองไว้ว่า

“จะมีคดีอะไรซ่อนเร้นอยู่ในเรื่องเก่า ๆ นั้นบ้าง

หรือไม่ก็ไม่ทราบ เพราะผมเองเป็นคนเขียนหนังสือ
ไม่ค่อยมีคดี"

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๗)

ผู้เขียนได้กล่าวตำหนิตนเองว่าเป็นคนเขียนหนังสือที่ไม่ค่อยมีคดี หรือมีแนวทางมากนัก ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินได้ไม่น้อย หรือในอีกตอนหนึ่งผู้เขียนกล่าวประชดลีลาการเขียนในงานเขียนของตนเองว่า

"การเขียนออกนอกเรื่องไปไกล ๆ นิดูเหมือน
จะกลายเป็นนิสัยสันดานของผมไปเสียแล้ว ถ้ายังรัก
กันอยู่ก็อย่าได้ถือสากันเลย"

(พม่าเสียเมือง, หน้า ๒๘ - ๒๙)

ผู้เขียนยอมรับว่าการเขียนนอกเรื่องนั้นเป็นเหมือนสันดานของผู้เขียนแล้ว มิอาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้โดยง่าย ซึ่งเป็นการตำหนิลีลาการเขียนของตนเองอย่างตรงไปตรงมา และสร้างความรู้สึกขบขันให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี กล่าวโดยสรุปแล้ว การพูดประชดตนเองของผู้เขียนนั้นลีลาเฉพาะตัวของผู้เขียนในการสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน

กลวิธีการเล่าเรื่องในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นวิธีการสำคัญในการนำเสนอเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอไปสู่ผู้อ่าน ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจเพื่อส่งเสริมความเป็นงานเขียนเชิงวิชาการ กลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความบันเทิงเพื่อทำให้เรื่องราวในประวัติศาสตร์มีความน่าสนใจ และเข้าใจได้ง่ายขึ้น และกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อแสดงทรรศนะเพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

ผู้เขียนได้ใช้การแปลศัพท์ภาษาต่างประเทศเป็นกลไกสำคัญให้การให้ความรู้แก่ผู้อ่าน เพราะนอกจากผู้อ่านจะได้สารประโยชน์จากรายการในประวัติศาสตร์แล้ว ผู้อ่านยังได้รับความรู้เรื่องศัพท์ภาษาต่างประเทศที่ผู้เขียนให้ไว้ในงานเขียน ผู้อ่านจึงสามารถนำคำศัพท์ภาษาต่างประเทศนั้น ๆ ไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าในระดับสูงต่อไปได้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังใช้วิธีการเปรียบเทียบ ทั้งการเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งกับอีกเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์ การเปรียบเทียบโดยอาศัยบริบทของสังคมไทย และการเปรียบเทียบเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญกับเรื่องในวรรณคดีไทย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการเปรียบเทียบอย่างง่าย ๆ ที่สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดมโนทัศน์ได้อย่างชัดเจน

ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสร้างบันเทิง ผู้เขียนได้ใช้มิติแห่งเรื่องเล่าในการสร้างสีสันให้แก่เรื่องราวในประวัติศาสตร์ ด้วยการเล่าเรื่องเหมือนกับว่าผู้เขียนอยู่ร่วมในเหตุการณ์ เป็นวิธีการเดียวกับการเล่าเรื่องแบบผู้รู้รอบในงานบันเทิงคดี ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลินจากการอ่านงานเขียนชุดดังกล่าว และเป็นวิธีการสำคัญในการเปลี่ยนเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ให้สนุกสนานขึ้นได้

สำหรับกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อแสดงทรรศนะก็สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดและมองเห็นทัศนคติของผู้เขียนได้อย่างชัดเจนเช่นกัน ทั้งการแสดงทรรศนะโดยการตั้งข้อสังเกต การแสดงทรรศนะโดยการคาดเดาคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการแสดงทรรศนะที่มีวัตถุประสงค์สำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้อ่าน และการแสดงทรรศนะโดยการเสียดสี ซึ่งการแสดงทรรศนะที่มีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านสามารถได้รับความรู้และความบันเทิงควบคู่กันไป

กลวิธีการเล่าเรื่องทั้ง ๓ กลวิธีดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ชุดนี้เป็นงานเขียนที่มีความโดดเด่นทั้งในฐานะงานที่ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐศาสตร์ ศาสนา สังคมวัฒนธรรม และภาษาได้เป็นอย่างดี และยังให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านด้วยอารมณ์ขันและเพลิดเพลินจากการใช้ภาษาอันหลากหลาย ทั้งยังเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่สามารถแสดงทัศนคติของผู้เล่าเรื่องได้อย่างชัดเจน